

การนำเสนอภาพความเป็นทรราชตะวันออก (Oriental Despotism) ของสยามสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นผ่านงานเขียนของชาวตะวันตก¹

แพรวา จำแนกวุธ*

คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ประเทศไทย

The Representation of Oriental Despotism in Early Rattanakosin Siam through Western Writings

Praewa Chamnakwut*

Faculty of Liberal Arts, Thammasat University, Thailand

Article Info

Research Article

Article History:

Received 8 January 2026

Revised 13 March 2026

Accepted 25 March 2026

คำสำคัญ

ความเป็นทรราชตะวันออก

มณฑลภูเก็ต

รัฐบาลสยาม

บูรพาภิธาน

* Corresponding author

E-mail address:

praewa.chamn@domu.tu.ac.th

บทคัดย่อ

บทความวิจัยชิ้นนี้ทำการศึกษาแนวคิดความเป็นทรราชตะวันออก (Oriental Despotism) ที่ถูกนำมาใช้ในการอธิบายการเมืองการปกครองและรัฐบาลสยามในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นผ่านงานเขียนของชาวตะวันตกที่เดินทางมายังสยามในช่วงเวลาดังกล่าว บทความวิจัยนี้ชี้ให้เห็นว่า งานเขียนของชาวตะวันตกที่เดินทางมายังสยามในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น ไม่เพียงแต่บันทึกประสบการณ์เชิงประจักษ์ของผู้เขียนเท่านั้น หากแต่ยังสอดแทรกและผลิตซ้ำแนวคิดความเป็นทรราชตะวันออก อันเป็นแนวคิดที่สืบทอดมาตั้งแต่สมัยกรีกโบราณ และถูกนำมาอธิบายอย่างเป็นระบบในผลงาน *The Spirit of the Laws* (1748) ของมองแตสกีเยอ โดยความเป็นทรราชตะวันออกของสยามที่ปรากฏในงานเขียนของชาวตะวันตกถูกนำเสนอในสองบริบทด้วยกัน ได้แก่ ความเป็นทรราชที่ปรากฏในพื้นที่สาธารณะ จากการสร้างคำอธิบายต่อการเมืองการปกครองและรัฐบาลของสยามว่าผู้ปกครองมีอำนาจเบ็ดเสร็จ ปกครองประชาชนด้วยความหวาดกลัว และความเป็นทรราชในพื้นที่ส่วนตัวของผู้ปกครอง ถูกนำเสนอว่าเป็นพื้นที่ที่จำกัดอิสรภาพของสตรีและเต็มไปด้วยการกดขี่ข่มเหงตามอำเภอใจของผู้ปกครอง การนำเสนอภาพของสยามในลักษณะนี้จึงเป็นเครื่องมือสำคัญของชาติตะวันตกในการจัดวางตำแหน่งแห่งที่ของสยามในฐานะดินแดนที่มีความต้อยกว่าตะวันตกอย่างชัดเจนในบริบทของลัทธิจักรวรรดินิยมในศตวรรษที่ 19

¹ บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาประวัติศาสตร์ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เรื่อง “จากทรราชผู้ล่าสมบัติ: ความเปลี่ยนแปลงเชิงภาพลักษณ์ของชนชั้นปกครองสยามสมัยรัตนโกสินทร์ในงานเขียนของชาวตะวันตก: พ.ศ. 2365-2411”

Keywords:

Oriental Despotism,
Montesquieu,
Siamese government,
Orientalism

Abstract

This research paper examines the concept of Oriental Despotism as it applies to the political and governmental structures of Siam during the early Rattanakosin era, as stated by Westerners who traveled to the region during that time period. The research finds that Western writings on Siam during the early Rattanakosin era expressed their empirical experiences while also embracing and perpetuating the idea of Oriental Despotism, a concept rooted in ancient Greece and systematically explained in Montesquieu's *The Spirit of the Laws* (1748). The Oriental Despotism of Siam is depicted in Western writings in two different contexts: in the public sphere, where Siamese politics and government are characterized by a ruler with absolute power who governs the people through fear; and in the private sphere, where women's freedom is restricted and subjected to arbitrary oppression. Therefore, this representation of Siam was a critical tool used by Westerners in the context of 19th-century imperialism to paint Siam as fundamentally inferior to the West.

1. บทนำ

ในระหว่างเดือนกันยายน ค.ศ. 1826 ถึงเดือนกุมภาพันธ์ ค.ศ. 1827¹ จอห์น ครอว์ฟอร์ด (John Crawfurd) นักการทูตและนักบริหารอาณานิคมชาวสกอต อยู่ในระหว่างการปฏิบัติภารกิจยังอังวะเพื่อเจรจาตกลงเรื่องการค้า ดินแดน ค่าชดเชย และผลสืบเนื่องจากการลงนามในสนธิสัญญายันดาโบ (Treaty of Yandabo) ครอว์ฟอร์ดได้เขียนรายงานถึงกระบวนการเจรจาต่อรองกับราชสำนักพม่าพร้อมกับบันทึกถึงประสบการณ์ที่ตนได้รับระหว่างการเดินทาง รวมถึงสภาพทั่วไปของพม่าหลังสงครามอังกฤษ-พม่าครั้งที่ 1 ซึ่งครอว์ฟอร์ดอธิบายถึงการปกครองของราชอาณาจักรพม่าเอาไว้ว่า

รัฐบาลของอังวะเป็นระบอบทรราชที่สมบูรณ์แบบเท่าที่จะนึกภาพออกได้ และประสบกับข้อเสียเปรียบทุกประการที่สามารถจินตนาการได้ของรูปแบบการปกครองเช่นนี้ พระมหากษัตริย์ ตามที่ทรงเรียกขานด้วยพระยศตามธรรมเนียม ทรงเป็นเจ้าของชีวิตและทรัพย์สินของพลกนิกรทั้งหมด ประเทศและประชาชนอยู่ภายใต้การควบคุมของพระองค์อย่างสมบูรณ์ และวัตถุประสงค์หลักของรัฐบาลดูเหมือนจะเป็นเพื่อเกียรติยศและความยิ่งใหญ่ส่วนพระองค์เพียงเท่านั้น²

จากข้อเขียนข้างต้นและข้อเขียนอื่น ๆ ที่ครอว์ฟอร์ดเขียนถึงราชสำนักพม่าและดินแดนใกล้เคียงกันอย่างราชสำนักสยาม ซึ่งเขาเดินทางมาเจริญสัมพันธไมตรีใน ค.ศ. 1822 (พ.ศ. 2365) ล้วนแล้วแต่อธิบายถึงราชสำนักและสภาพของรัฐบาลของทั้งพม่าและสยามว่ามีลักษณะของความเป็นทรราชอยู่ด้วยกันทั้งสองแห่ง³ ซึ่งความเป็นทรราช (Despotism) ที่ถูกนำมาใช้ในการอธิบายการปกครองของพม่าและสยามโดยครอว์ฟอร์ดและชาวตะวันตกคนอื่น ๆ ที่เดินทางมายังสยามในเวลาต่อมานั้น มิได้เป็นการอธิบายที่เกิดจากประสบการณ์เชิงประจักษ์เท่านั้น หากแต่เป็นความพยายามในการจัดวางสยามให้อยู่ภายใต้กรอบแนวคิด “ความเป็นทรราชตะวันออก” (Oriental Despotism) ซึ่งเป็นความพยายามของชาวตะวันตกในการอธิบายรูปแบบการเมืองการปกครอง รัฐบาล การบังคับใช้กฎหมาย ตลอดจนสวัสดิภาพของพลเรือนในดินแดนตะวันออก (the Orient) ว่ามีความแตกต่างโดยพื้นฐานกับการเมืองการปกครองของโลกตะวันตก และมีนัยว่าการเมืองการปกครองของโลกตะวันตกนั้นมีความเหนือกว่า

¹ ในบทความวิจัยชิ้นนี้ ผู้วิจัยจะระบุศักราชโดยใช้คริสต์ศักราชเมื่อกล่าวถึงเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นนอกขอบเขตของสยาม และใช้คริสต์ศักราชควบคู่ไปกับพุทธศักราช เมื่อกล่าวถึงเหตุการณ์ที่มีความเกี่ยวเนื่องสัมพันธ์กับสยาม

² John Crawfurd, *Journal of an Embassy from the Governor General of India to the Court of Ava in the year 1827* (London: Henry Colburn, 1829), 400.

³ Martin Müller, “The Gaze of a Liberal Imperialist: Observing and interpreting oriental despotism in John Crawfurd’s work,” in *Liberalism and the British Empire in Southeast Asia*, ed. Gareth Knapman, Anthony Milner, and Mary Quilty (London: Routledge, 2018), 124-129.

ความเป็นพระราชตะวันออก มิได้เป็นแนวคิดซึ่งถูกคิดค้นโดยคนใดคนหนึ่งอย่างชัดเจน หากแต่มีรากฐานมาจากสมัยกรีกโบราณ แนวคิดพระราชตะวันออกจะถูกอธิบายอย่างเป็นระบบผ่านการสังเคราะห์โดยมงแต็สกีเยอ (Montesquieu) ใน *The Spirit of the Laws* ใน ค.ศ. 1748 ประเด็นหลักที่มงแต็สกีเยอเสนอคือ การจัดประเภทของรัฐบาล ออกเป็นสามประเภท คือ แบบสาธารณรัฐ (Republican) แบบราชาธิปไตย (Monarchical) และแบบทรราช (Despotic) ซึ่งธรรมชาติของรัฐบาลแต่ละประเภทก็มีความแตกต่างกัน และกฎหมายของแต่ละประเภทของรัฐบาลก็มีความเกี่ยวข้องกับธรรมชาติของรัฐบาลประเภทนั้น ๆ⁴ เช่นเดียวกับหลักการ (principle) ของรัฐบาลแต่ละประเภทก็มีความแตกต่างกัน คือ สาธารณรัฐมีหลักการอยู่ที่ปัญญา (virtue) ราชาธิปไตยมีหลักการอยู่ที่เกียรติ (honor) และทรราชมีหลักการอยู่ที่ความกลัว (fear) ตามลำดับ⁵ ในส่วนของการปกครองแบบทรราช (ซึ่งบทความวิจัยชิ้นนี้จะใช้กรอบการอธิบายของมงแต็สกีเยอเป็นหลักในการศึกษาการนำเสนอภาพการปกครองของสยาม)⁶ ญอร์นุไว้ว่า พื้นที่ที่ใช้การปกครองระบอบนี้ตั้งอยู่ในทวีปเอเชีย หรือดินแดนตะวันออก ดังกรณีศึกษาของการปกครองในจักรวรรดิออตโตมัน (Ottoman Empire) เปอร์เซีย (Persia) จักรวรรดิโมกุล (Mughal Empire) และจีน⁷

ในเวลาร่วมสมัยกับมงแต็สกีเยอ และปลายศตวรรษที่ 18 ต่อศตวรรษที่ 19 อันเป็นช่วงเวลาแห่งลัทธิจักรวรรดินิยม แนวคิดความเป็นพระราชตะวันออกถูกนำมาใช้ในการสร้างความชอบธรรมแก่ลัทธิจักรวรรดินิยม การปกครองแบบอาณานิคม และการเน้นย้ำถึงความเหนือกว่าของการปกครองแบบตะวันตกต่อการปกครองในตะวันออกซึ่งถูกมองว่ามีลักษณะของความเป็นทรราช โดยมีงานเขียนการเดินทางของชาวตะวันตกเป็นเครื่องมือในการนำเสนอภาพการเมืองการปกครอง รัฐบาล และการใช้อำนาจเบ็ดเสร็จเด็ดขาด อันเป็นข้อขัดแย้งกับการปกครองของตะวันตกที่อยู่ในฐานะผู้ที่มีอารยธรรมสูงกว่าและมีการปกครองที่เสมอภาคกว่า

⁴ Charles de Montesquieu, *The Spirit of the Laws*, ed. and trans. Anne M. Cohler, Basia Carolyn Miller, and Harold Samuel Stone (Cambridge: Cambridge University Press, 1989), bk. 2, chap. 1, 10-20.

⁵ Ibid., 21-30.

⁶ เหตุที่ผู้วิจัยเลือกใช้แนวคิดพระราชตะวันออกของมงแต็สกีเยอเป็นหลัก มีเหตุผลสองประการ ประการแรก มงแต็สกีเยอกำหนดรูปแบบรัฐบาลแต่ละประเภทอย่างชัดเจน และให้เหตุผลว่าเหตุใดกฎหมายและจารีตประเพณีของแต่ละระบบจึงแตกต่างกัน อันต่างจากการให้ความสำคัญถึงเงื่อนไขสากลที่ทำให้เกิดความชอบธรรมทางการเมืองของนักปรัชญายุคก่อนหน้าอย่างจอห์น ล็อก (John Locke) และโทมัส ฮอบส์ (Thomas Hobbes) โดยระบอบทรราชเป็นรูปแบบการปกครองในตัวเอง มิได้เป็นเพียงความทุจริตของสถาบันกษัตริย์ แต่ขึ้นอยู่กับเจตนาของคนเพียงคนเดียว และมีอยู่ในทวีปเอเชียและดินแดนเขตร้อนตามเงื่อนไขที่เอื้อให้ระบอบนี้เติบโต ประการที่สอง แนวคิดของมงแต็สกีเยอมีอิทธิพลอย่างมากต่อข้อถกเถียงของนักคิดรุ่นหลัง ซึ่งล้วนอ้างอิงผลงานของเขาไม่ว่าจะเห็นด้วยหรือไม่ก็ตาม เช่น การใช้แนวคิดนี้ในฐานะตัวแบบ (model) ที่ยุโรปจำต้องหลีกเลี่ยง การวิพากษ์แนวคิดนี้ว่าเป็นการสร้าง ความชอบธรรมให้ชาวยุโรปแทรกแซงดินแดนตะวันออก และการนำแนวคิดนี้ไปต่อยอดโดยนักคิดในศตวรรษที่ 19 และ 20 อาทิ โยฮัน กอทท์ฟรีท แฮร์เดอร์ (Johann Gottfried Herder) เกออร์ค วิลเฮ็ล์ม ฟรีดริช เฮเกิล (Georg Wilhelm Friedrich Hegel) ริชาร์ด โจนส์ (Richard Jones) คาร์ล มาร์กซ (Karl Marx) และคาร์ล เอ. วิตต์โฟเกล (Karl A. Wittfogel) ดูเพิ่ม Celine Spector, "Montesquieu," in *Handbook of the History of the Philosophy of Law and Social Philosophy: Volume 1: From Plato to Rousseau*, ed. Gianfrancesco Zanetti, Mortimer Sellers, and Stephan Kirste (Cham, Switzerland: Springer Nature, 2023), 249-258; Marian Sawer, *Marxism and the Question of the Asiatic Mode of Production* (The Hague: Springer Netherlands, 1977).

⁷ Michael Curtis, *Orientalism and Islam: European Thinkers on Oriental Despotism in the Middle East and India* (Cambridge: Cambridge University Press, 2009), 100.

การแบ่งชัดตรงข้ามระหว่างตะวันตก-ตะวันออกนี้ เป็นส่วนหนึ่งของวาทกรรมบูรพาคตินิยม (Orientalism) ของเอ็ดเวิร์ด ซาอิด (Edward Said) ซึ่งมีสาระสำคัญคือการสร้างภาพมายาคติแก่ดินแดนและผู้คนของตะวันออก โดยชาวตะวันตกเป็นผู้กำหนดคุณลักษณะและจัดวางคุณค่าของความเป็นตะวันออกเพื่อแสดงอำนาจเหนือกว่าของตนเอง⁸ โดยบูรพาคตินิยมยังแบ่งเป็นสองรูปแบบ คือ บูรพาคตินิยมแบบแฝงเร้น (Latent Orientalism) อันเป็นการนำเสนอภาพของตะวันออกในระดับทัศนคติและจิตใต้สำนึก และบูรพาคตินิยมแบบประจักษ์ (Manifest Orientalism) คือ การนำเสนอภาพของตะวันออกผ่านตัวบทหรือผลงานที่จับต้องได้ โดยมีวัตถุประสงค์คือการยืนยันความเหนือกว่าของตะวันตกเหนือตะวันออกในทางการเมืองและวัฒนธรรม⁹ ซึ่งแนวคิดความเป็นทราชตะวันออกนั้นปรากฏอยู่ในทั้งบูรพาคตินิยมแบบประจักษ์ และบูรพาคตินิยมแบบแฝงเร้นที่อาศัยการตีความจากทัศนคติและจิตใต้สำนึกของชาวตะวันตกเองในการพิจารณาถึงสิ่งต่าง ๆ ที่ตนพบเห็นในโลกตะวันออกในฐานะของความป่าเถื่อนล้าหลัง ผู้ปกครองใช้อำนาจกดขี่ต่อประชาชน ดังที่ซาอิดระบุว่าความเปลี่ยนแปลงใด ๆ ที่เกิดขึ้นกับองค์ความรู้เกี่ยวกับโลกตะวันออกนั้น พบได้เกือบจะเฉพาะในบูรพาคตินิยมแบบประจักษ์เท่านั้น ในขณะที่บูรพาคตินิยมแฝงเร้นมีความยั่งยืนมากกว่า¹⁰

งานศึกษาแนวคิดความเป็นทราชตะวันออกอาจแบ่งได้เป็นสามกลุ่ม กลุ่มแรก คือ กลุ่มงานที่มุ่งสำรวจพัฒนาการ การสร้างคำอธิบาย และข้อถกเถียงของแนวคิดความเป็นเผด็จการตะวันออกในโลกตะวันตก ตัวอย่างของงานศึกษาในกลุ่มนี้ ได้แก่ งานศึกษาของโจน เปา รูบีส (Joan Pau Rubies) ศึกษาพัฒนาการข้อถกเถียงเรื่องความเป็นทราชตะวันออกตั้งแต่สมัยกรีกโบราณถึงศตวรรษที่ 18 โดยเสนอว่า นอกจากความเป็นทราชตะวันออกจะเป็นการฉายภาพเหมารวมว่าการปกครองตะวันออกด้อยกว่าตะวันตกแล้ว ยังแฝงความพยายามของชาวตะวันตกที่จะทำความเข้าใจสังคมต่างชาติผ่านกรอบการอธิบายรูปแบบการปกครองและบันทึกประสบการณ์เชิงประจักษ์ของนักเดินทาง¹¹

⁸ Edward W. Said, *Orientalism* (New York: Vintage Books, 1979). อย่างไรก็ตาม บูรพาคตินิยมของเอ็ดเวิร์ด ซาอิด มิได้ปราศจากข้อโต้แย้ง ดังที่ไมเคิล เคอร์ติส (Michael Curtis) วิชาภษณ์แนวคิดหลังสมัยใหม่ (postmodernism) และอิทธิพลของมิเชล ฟูโกต์ (Michel Foucault) ว่าเป็นการนำเสนอภาพดินแดนตะวันออกในลักษณะตายตัว แบ่งตะวันตกและตะวันออกเป็นชัดตรงข้าม ละเลยความซับซ้อนทางประวัติศาสตร์ที่ชาติยุโรปและอาณาจักรมุสลิมมีปฏิสัมพันธ์เชิงบวกและมีการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมระหว่างกันมาอย่างยาวนาน การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างตะวันตกและตะวันออกจึงมีอาจถูกเหมารวมในทิศทางเดียวว่าตะวันออกด้อยกว่าตะวันตกเสมอ หรือดังที่แพร์ จิตติพลังศรี เสนอไว้ว่าระเบียบวิธีของวาทกรรมบูรพาคตินิยมของซาอิดเองก็มีบกพร่องจากการลดทอนบทบาทของผู้เขียนให้เป็นเพียงส่วนหนึ่งของตัวบทมากกว่าเป็นผู้ที่กระทำการ (agent) ที่มีประสบการณ์และเข้าใจถึงการมีปฏิสัมพันธ์กับตะวันออกขึ้นมาจริง ๆ

สำหรับในบริบทไทยศึกษา ธงชัย วินิจจะกูล เสนอว่า การตระหนักถึงบูรพาคตินิยมและความนิยมยุโรปเป็นศูนย์กลาง (Eurocentrism) ทำให้นักวิชาการตะวันตกหันไปให้ความสำคัญกับเสียงจากชนพื้นเมืองมากขึ้น แต่ในกรณีของไทยซึ่งไม่ได้ตกเป็นอาณานิคม และปราศจากการต่อสู้ทางวิชาการระหว่างเจ้าอาณานิคมกับชนพื้นเมือง ภูมิปัญญาพื้นเมืองที่นักวิชาการตะวันตกสมมติว่าเป็นภูมิปัญญาของชนชั้นนำสยาม ด้วยเหตุนี้ชนชั้นนำสยามและชาวไทยผู้ศึกษาเรื่องไทยจึงกลายเป็นผู้มีอภิสิทธิ์ในวาทกรรมที่รัฐแสดงอำนาจเหนือผู้ถูกปกครองในที่สุด ดูเพิ่ม Curtis, *Orientalism and Islam*, 8-16, ธงชัย วินิจจะกูล, *กำเนิดสยามจากแผนที่: ประวัติศาสตร์ภูมิภคยาของชาติ*, แปลโดย พวงทอง ภวัครพันธุ์, โอตาอรุณวงศ์, และ พงษ์เลิศ พงษ์นันทน์ (กรุงเทพฯ: โครงการจัดพิมพ์คปโปและสำนักพิมพ์อ่าน, 2556), 9-11, และ Phrae Chittiphalangsrri, "The Author in Edward Said's *Orientalism*: The Question of Agency," *Manusya, Journal of Humanities* 12, no. 18 (2009): 1-17.

⁹ วรทิพา สัตยานุรักษ์กุล, "ภาพลักษณ์ของผู้หญิงสยามในงานเขียนของผู้หญิงตะวันตก ระหว่างคริสต์ศักราช 1830-1920" (วิทยานิพนธ์ปริญญาุษย์บัณฑิต, สาขาวิชาประวัติศาสตร์ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2567), 47-48.

¹⁰ Said, *Orientalism*, 206.

¹¹ Joan-Pau Rubiés, "Oriental Despotism and European Orientalism: Botero to Montesquieu," *Journal of Early Modern History* 9, no. 1-2 (2005): 109-180.

ในทางกลับกัน งานศึกษาของเมลวิน ริคเตอร์ ซึ่งให้เห็นผลลัพธ์สองประการที่มั่งคั่งก็เยอไม่ได้ตั้งใจให้เกิด (unintended consequences) จากการนำแนวคิดความเป็นทรราชตะวันออกไปใช้ คือ การเป็นเครื่องมือลดทอนความชอบธรรมของราชวงศ์บูร์บงโดยเปรียบเทียบกับทรราชตะวันออก และการสร้างภาพจำว่าทวีปเอเชียกดขี่และล่าเหยียด ซึ่งสร้างความชอบธรรมแก่การแสวงหาอาณานิคมอันเป็นสิ่งที่มั่งคั่งก็เยอต่อต้านมาโดยตลอด¹²

โดยรวมแล้ว งานศึกษาในกลุ่มนี้มีลักษณะที่คล้ายคลึงกันในความพยายามศึกษาแนวคิดความเป็นทรราชตะวันออกโดยมุ่งเน้นไปที่การสำรวจพัฒนาการของการสร้างกรอบการอธิบายเกี่ยวกับความเป็นทรราชตะวันออกว่าในแต่ละช่วงเวลานั้นความเป็นทรราชตะวันออกถูกประกอบสร้างและให้คุณค่าอย่างไร และความเป็นทรราชตะวันออกถูกวิพากษ์วิจารณ์และสร้างข้อถกเถียงอย่างไรในแง่ของการนำเอาไปใช้ในบริบทของการอธิบายความแตกต่างระหว่างการปกครองของโลกตะวันตกและโลกตะวันออก

งานศึกษาในกลุ่มต่อมา คือ กลุ่มงานที่ศึกษาความเป็นทรราชตะวันออกกับการอธิบายสภาพของทวีปเอเชีย ซึ่งสามารถแบ่งออกเป็นสองกลุ่มย่อยด้วยกัน กลุ่มย่อยแรก ได้แก่ งานที่สร้างคำอธิบายถึงรูปแบบสังคมและการจัดสรรทรัพยากรในทวีปเอเชียโดยใช้ลักษณะของความเป็นทรราชตะวันออกในการอธิบาย อาทิ แนวคิดว่าด้วยวิถีการผลิตแบบเอเชีย (Asiatic Mode of Production) ของคาร์ล มาร์กซ ซึ่งเป็นการอธิบายสังคมที่รัฐรวมศูนย์ และระบบราชการมีอำนาจในการควบคุมทรัพยากร ปัจจัยการผลิต และการปราศจากการถือครองกรรมสิทธิ์ส่วนบุคคล สังคมเอเชียที่มาร์กซหยิบยกมาอธิบายถูกวิพากษ์โดยเอ็ดเวิร์ด ซาอิด ว่ามีลักษณะของการเหมารวมสังคมตะวันออกให้มีลักษณะรวมกลุ่ม (collective) อย่างชัดเจน ปราศจากการคำนึงถึงความสลับซับซ้อนของปัจเจก¹³

นอกจากแนวคิดว่าด้วยวิถีการผลิตแบบเอเชียของมาร์กซแล้ว ในศตวรรษที่ 20 ลักษณะของความเป็นทรราชตะวันออกก็ถูกอธิบายขยายความโดยคาร์ล ออกุสต์ วิตต์โฟเกิล (Karl August Wittfogel) ในผลงาน *Oriental Despotism: A Comparative Study of Total Power* ตีพิมพ์ครั้งแรกใน ค.ศ. 1957¹⁴ ในแง่ที่ความเป็นทรราชตะวันออกถูกใช้มาอธิบายสังคมที่วิตต์โฟเกิลเรียกว่าสังคมพลังน้ำ (hydraulic society) คือ สังคมหรือโครงสร้างการปกครองของดินแดนที่รักษาอำนาจได้ผ่านการควบคุมระบบ

¹² Melvin Richter, "Montesquieu's Comparative Analysis of Europe and Asia: Intended and Unintended Consequences," in *L'Europe de Montesquieu*, ed. Alberto Postiglione (Naples: Liguori Editore; Oxford: Voltaire Foundation, 1995), 329-348; reprinted in *Charles-Louis de Secondat, Baron de Montesquieu*, ed. David Carrithers (London: Routledge, 2016), 347-366.

¹³ Said, *Orientalism*, 153-155.

¹⁴ อนึ่ง บริบทประวัติศาสตร์อันเป็นภูมิหลังของผลงาน *Oriental Despotism* ของคาร์ล ออกุสต์ วิตต์โฟเกิล คือ การถกเถียงเกี่ยวกับวิถีการผลิตแบบเอเชียในช่วงกลางทศวรรษ 1920 ของสหภาพโซเวียต ซึ่งเกิดขึ้นควบคู่กับการต่อสู้ภายในองค์การคอมมิวนิสต์สากล (Comintern) เพื่อกำหนดทิศทางทางการเมืองว่าควรจัดอยู่ในสังคมศักดินา/กึ่งศักดินา หรือสังคมแบบเอเชีย โดยวิตต์โฟเกิลเป็นผู้สนับสนุนแนวคิดสังคมแบบเอเชียร่วมกับนักคิดสำคัญเช่น เอฟเจนี วาร์กา (Evgenii Varga) และ Liudvig Mad'iar ต่อมา กลุ่มผู้สนับสนุนวิถีการผลิตแบบเอเชีย (กลุ่ม Aziatchiki) ถูกโจเซฟ สตาลิน (Joseph Stalin) ถูกล้างหลังการประชุมที่เลนินกราดใน ค.ศ. 1931 เนื่องจากถูกมองว่าเป็นภัยคุกคามต่อบทบาทขององค์การคอมมิวนิสต์สากลและสตาลินในการปฏิวัติจีน กลุ่ม Aziatchiki ถูกตีตราว่าเป็นพวกนิยมทรอตสกี และวิถีการผลิตแบบเอเชียถูกล้างจากพัฒนาการทางประวัติศาสตร์สากลห้าชั้น ก่อนจะกลับมาอีกครั้งในทศวรรษ 1960 เมื่ออิทธิพลของสตาลินถูกลดทอนลง ดูเพิ่ม Joshua A. Fogel, "The Debates over the Asiatic Mode of Production in Soviet Russia, China, and Japan," *The American Historical Review* 93, no.1 (1988): 56-79.

ชลประทานซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญในการทำการเกษตรอันเป็นวิถีการผลิตหลักของสังคมนั้น ๆ ดังนั้นผู้ที่สามารถควบคุม บริหารจัดการ หรือแบ่งสรรปันส่วนทรัพยากรน้ำให้กับหน่วยอื่น ๆ ทางสังคมจึงเป็นผู้กุมอำนาจสูงสุดของสังคมนั้น ซึ่งการควบคุมทรัพยากรน้ำมีความจำเป็นอย่างยิ่ง และต่อมาก็ขยายไปสู่การควบคุมทรัพยากร แรงงาน ที่ดิน และวิถีการผลิตโดยผู้ปกครองแบบอำนาจนิยมและโครงสร้างราชการแบบรวมศูนย์ในที่สุด¹⁵

กลุ่มย่อยที่สอง คือ กลุ่มของงานที่ศึกษาการนำแนวคิดพระราชตะวันออกมาอธิบายการปกครองระบอบอาณานิคมในทวีปเอเชียของชาติตะวันตกในบริบทเฉพาะ ดังเช่นงานศึกษาของกูด แอ็บบาติस्ता (Guido Abbattista) ซึ่งทำการศึกษาวิวาทะเกี่ยวกับการปกครองและบริหารอาณานิคมอินเดียโดยอังกฤษในบริบทของยุคภูมิธรรม (Age of Enlightenment) ในปลายศตวรรษที่ 18 ความเป็นพระราชตะวันถูกนำมาใช้ในวิวาทะเกี่ยวกับการปกครองอินเดียโดยอังกฤษในสองด้าน ด้านแรก คือ การนำมาใช้ในการสร้างภาพในแง่ลบแก่ผู้ปกครองชาวพื้นเมืองในอินเดียเพื่อสร้างความชอบธรรมแก่การปกครองของอังกฤษ และด้านที่สอง คือ การนำมาใช้ในการวิพากษ์วิจารณ์การปกครองโดยบริษัทอินเดียตะวันออกเองว่ามีความโหมเหยิงไปในทางเป็นพระราชเช่นเดียวกับผู้ปกครองชาวพื้นเมือง¹⁶

เช่นเดียวกับอินเดีย สภาพสังคมของภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เองถูกผลิตซ้ำจากนักเดินทางชาวอังกฤษว่ามีความป่าเถื่อน ล้าหลัง ผู้ปกครองมีลักษณะพระราช ดังเช่นบทความของมาร์ติน มุลเลอร์ (Martin Müller) ศึกษาข้อเขียนเกี่ยวกับเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ของจอห์น ครอว์เฟิร์ด โดยมีข้อสรุปว่าข้อเขียนของครอว์เฟิร์ดเป็นการผลิตซ้ำองค์ความรู้และภาพจำที่มีอยู่ก่อนแล้วต่อสังคมตะวันออกว่ามีลักษณะเป็นเผด็จการและด้อยกว่าสังคมตะวันตก¹⁷ จนเวลาล่วงเลยมาถึงศตวรรษที่ 20 ภาพจำที่มีต่อสังคมของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ว่ามีความล้าหลัง ถูกแช่แข็งอยู่ในอดีตก็ยังคงอยู่ผ่านงานเขียนการเดินทางของนักเขียนชาวอังกฤษคือ วิลเลียม ซอเมอร์เซต มอห์ม (William Somerset Maugham) ซึ่งบทความของคริสติน ดอแรน (Christine Doran) ชี้ให้เห็นว่ามอห์มยังคงมองเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ว่าเป็นดินแดนที่ไม่มีความเปลี่ยนแปลงทางประวัติศาสตร์ ตลอดจนชนชั้นปกครองเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ที่มอห์มพบคือพระนางสุยาละติ (Supayalat) ว่ามีความเป็นพระราชแฝงอยู่¹⁸ โดยภาพรวมแล้ว งานในกลุ่มนี้นำแนวคิดความเป็นพระราชตะวันออกมาอธิบายทวีปเอเชียในทางปฏิบัติ ผ่านการสร้างภาพเหมารวมและถูกผลิตซ้ำจนปลูกฝังอยู่ในทัศนคติของชาวตะวันตกที่มีต่อการปกครองและสังคมของเอเชีย แม้บางกรณีจะถูกอ้างว่าเป็นข้อเท็จจริงจากการสังเกตเชิงประจักษ์ก็ตาม

งานศึกษาแนวคิดความเป็นพระราชตะวันออกกลุ่มสุดท้าย คือ กลุ่มงานที่ศึกษาการนำแนวคิดความเป็นพระราชตะวันออกมาใช้ในการอธิบายความเป็นไปภายในสยามก่อนสมัยใหม่ งานในกลุ่มนี้ ได้แก่บทความของโรนัลด์ เอส. เลฟ (Ronald S. Love) ศึกษาการนำความเป็นพระราชตะวันออกมาประยุกต์โดยราชสำนักฝรั่งเศสสมัยสมเด็จพระเจ้าหลุยส์ที่ 14 (Louis XIV) เพื่อนำมาใช้ในการต้อนรับคณะราชทูต

¹⁵ Karl August Wittfogel, *Oriental Despotism: A Comparative Study of Total Power*, 6th ed. (New Haven: Yale University Press, 1967).

¹⁶ Guido Abbattista, "Empire, Liberty and the Rule of Difference: European Debates on British Colonialism in Asia at the End of the Eighteenth Century," *European Review of History: Revue Européenne d'histoire* 13, no. 3 (2006): 473-498.

¹⁷ Müller, "The Gaze of a Liberal Imperialist," 121-140.

¹⁸ Christine Doran, "Popular Orientalism: Somerset Maugham in Mainland Southeast Asia," *Humanities* 5, no. 1 (2016): 13, <https://doi.org/10.3390/h5010013>.

ของสยามซึ่งเดินทางเยือนฝรั่งเศสใน ค.ศ. 1686 โดยสมเด็จพระเจ้าหลุยส์ที่ 14 ทรงวางพระองค์ตั้งกษัตริย์พระราช อีกทั้งยังให้มีการต้อนรับคณะราชทูตสยามอย่างอลังการดังที่คณะราชทูตสยามคุ้นชินในแง่หนึ่ง ความเป็นพระราชตะวันออกของสยามจึงอยู่ในความรับรู้ของตะวันตกนับแต่สมัยกรุงศรีอยุธยาและกลายเป็นเครื่องมือทางการเมือง¹⁹ ในขณะที่งานศึกษาของนตินา ซูวาลา (Ntina Tzouvala) มองความเป็นพระราชตะวันออกในแง่มุมมองกฎหมาย โดยเสนอว่า ข้อวิจารณ์ระบบกฎหมายของสยามของเซอร์จอห์น เบาว์ริง (John Bowring) มีความล้าหลังและกลายเป็นปัจจัยผลักดันให้เกิดการบังคับใช้สิทธิสภาพนอกอาณาเขตแก่คนในบังคับตะวันตกในสยาม²⁰

อย่างไรก็ตาม ในงานศึกษาเกี่ยวกับสยามในประเด็นเกี่ยวกับเศรษฐกิจการค้าและระบบเกษตรกรรมของสยามก่อนสมัยใหม่นั้นกลับให้มุมมองที่แตกต่างออกไป ดังเช่นงานศึกษาของฮันส์-ดีเทอร์ เอเวอร์ส (Hans-Dieter Evers)²¹ เสนอว่าสยามมิได้มีลักษณะของสังคมพลังน้ำหรือสังคมที่ปกครองอย่างพระราชตะวันออก เนื่องจากสยามนับตั้งแต่กรุงศรีอยุธยาพึ่งพาการค้ากับต่างประเทศในฐานะแหล่งที่มาของรายได้มากกว่าการควบคุมพื้นที่ทางการเกษตร อีกทั้งชนชั้นปกครองสยามในสมัยรัตนโกสินทร์ก็อยู่ในฐานะผู้ประกอบการทางเศรษฐกิจ มิได้อยู่ในฐานะของเจ้าผู้ครองที่ดินตามระบบฟิวดัล (feudal system) แต่อย่างใด ซึ่งการเน้นไปที่ความแตกต่างของการจัดการชลประทานของสยามกับแนวทางการจัดการชลประทานของสังคมพลังน้ำ ยังเห็นได้จากงานศึกษาการจัดการทรัพยากรในสยามของฮัน เทน บรูมเมลฮุยส์ (Han ten Brummelhuis) เสนอว่า การจัดการทรัพยากรน้ำของสยามนับตั้งแต่สมัยโบราณนั้นมีลักษณะที่ห่างไกลจากข้อสันนิษฐานที่ว่ารัฐเอเชียนั้นพึ่งพาเกษตรกรรมเป็นหลักจึงจำเป็นต้องควบคุมทรัพยากรน้ำอย่างมีประสิทธิภาพด้วยระบบชลประทานและการควบคุมจากส่วนกลางอย่างเข้มแข็ง เนื่องจากไม่ปรากฏว่าสยามมีการจัดตั้งกรมกองที่จัดสรรดูแลทรัพยากรน้ำหรืออำนาจการเกษตรอย่างเป็นระบบ อีกทั้งชาวสยามยังพึ่งพาธรรมชาติเป็นหลักในการเพาะปลูก²² สยามจึงไม่มีระบบชลประทานขนาดใหญ่ดังตัวแบบของรัฐพลังน้ำโดยทั่วไป หากพิจารณาในแง่หนึ่ง กลุ่มงานศึกษาแนวคิดความเป็นพระราชตะวันออกในบริบทของสยามจึงแสดงให้เห็นถึงความพยายามในการเชื่อมโยงแนวคิดความเป็นพระราชตะวันออกเข้ากับสยามในแง่มุมมองต่าง ๆ ซึ่งมีทั้งกรณีที่เป็นการตอกย้ำให้เห็นทัศนคติที่ชาวตะวันตกมีต่อสยามว่าเป็นส่วนหนึ่งของดินแดนที่ปกครองแบบพระราช และกรณีที่ได้แย้งการสร้างภาพเหมารวมที่มีต่อสยามผ่านการยกบริบททางประวัติศาสตร์ของสยามที่มีลักษณะเฉพาะมาเป็นการให้เหตุผล

จากที่กล่าวมาข้างต้น จะเห็นได้ว่า แม้จะมีงานศึกษาแนวคิดความเป็นพระราชตะวันออก แต่ยังไม่ได้ทำการศึกษางานเขียนการเดินทางของชาวตะวันตกซึ่งเดินทางมายังสยามอย่างเป็นระบบ ดังนั้น

¹⁹ Ronald S. Love, "The Making of an Oriental Despot: Louis XIV and the Siamese Embassy of 1686," *The Journal of the Siam Society* 82, no. 1 (January 1994): 57-80.

²⁰ Ntina Tzouvala, " 'And the Laws Are Rude . . . Crude and Uncertain' Extraterritoriality and the Emergence of Territorialised Statehood in Siam," in *The Extraterritoriality of Law: History, Theory, Politics*, ed. Daniel S. Margolies, Umut Özsu, Maïa Pal, and Ntina Tzouvala (London: Routledge, 2019), 134-150.

²¹ Hans-Dieter Evers, "Trade and State Formation: Siam in the Early Bangkok Period," *Modern Asian Studies* 21, no. 4 (1987): 751-771.

²² Han ten Brummelhuis, *King of the Waters: Homan van der Heide and the Origin of Modern Irrigation in Siam* (Leiden: KITLV Press, 2005), 13-32.

บทความวิจัยชิ้นนี้จึงต้องการศึกษาการนำเสนอความเป็นพระราชตะวันออกที่ปรากฏอยู่ในงานเขียนของชาวตะวันตกซึ่งเดินทางมายังสยามในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น ระหว่างรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยถึงรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว²³ โดยมีระเบียบวิธีการวิจัยเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ผ่านการวิเคราะห์ตัวบท (Textual Analysis) ที่ปรากฏอยู่ในงานเขียนของชาวตะวันตกที่เดินทางมายังสยาม และใช้แนวคิดความเป็นพระราชตะวันออกควบคู่กับแนวคิดบูรพาคตินิยมเป็นกรอบการวิเคราะห์ โดยบทความวิจัยชิ้นนี้ มีข้อเสนอหลักคือ การนำเสนอภาพการเมืองการปกครองของสยามที่ปรากฏอยู่ในงานเขียนของชาวตะวันตกนั้น มีได้อิงอยู่กับข้อเท็จจริงอันเป็นภววิสัยและประสบการณ์เชิงประจักษ์ หากแต่เป็นการผลิตซ้ำแนวคิดพระราชตะวันออกที่นำเสนอการเมืองการปกครองและโครงสร้างสังคมของตะวันออกว่ามีความแตกต่างโดยพื้นฐานจากการปกครองและโครงสร้างทางสังคมของตะวันตก และเป็นส่วนหนึ่งของวาทกรรมบูรพาคตินิยมที่ทำให้ภาพของความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่ไม่เท่าเทียมกันระหว่างตะวันออกและตะวันตก และยังเป็นเครื่องมือสร้างความชอบธรรมให้แก่ลัทธิจักรวรรดินิยมด้วยในทางหนึ่ง

สำหรับโครงสร้างของบทความวิจัยชิ้นนี้ แบ่งออกเป็นสี่ส่วนด้วยกัน คือ บทนำ พัฒนาการของแนวคิดความเป็นพระราชตะวันออก การนำเสนอความเป็นพระราชตะวันออกของสยามในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นผ่านงานเขียนของชาวตะวันตก และส่วนสุดท้ายเป็นส่วนสรุปผลของการศึกษาและข้อเสนอแนะสำหรับการศึกษาเพิ่มเติมในอนาคตต่อไป

2. พัฒนาการของแนวคิดความเป็นพระราชตะวันออกจากสมัยโบราณจนถึงการอธิบายใน *The Spirit of the Laws*

การอธิบายการเมืองการปกครองของสยามว่ามีลักษณะของดินแดนที่ปกครองแบบพระราชตะวันออกในงานเขียนการเดินทางของชาวตะวันตกที่เดินทางมายังสยามในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นนั้น เป็นการผลิตซ้ำมุมมองและภาพจำที่มีต่อการเมืองการปกครองของดินแดนตะวันออกว่ามีความแตกต่างโดยพื้นฐานจากการปกครองของตะวันตก คือ เป็นการปกครองแบบพระราชที่ผู้ปกครองรวบอำนาจสูงสุดไว้แก่ตนเอง ใช้อำนาจกดขี่ประชาชน ซึ่งภาพจำที่มีต่อดินแดนตะวันออกว่าปกครองโดยระบอบราชชนเป็นสิ่งที่อยู่ในสำนึกของชาวตะวันตกนับตั้งแต่สมัยกรีกโบราณ และถูกจัดระบบโดยมงแตสกีเยอตามที่ปรากฏใน *The Spirit of the Laws* เนื้อหาในส่วนนี้จะเป็นการสำรวจพัฒนาการของแนวคิดพระราชตะวันออคนับตั้งแต่สมัยกรีกโบราณจนถึงการอธิบายอย่างเป็นระบบโดยมงแตสกีเยอ เพื่อเป็นการปูพื้นฐานสู่

²³ บทความวิจัยชิ้นนี้กำหนดช่วงระยะเวลาศึกษาอิงหลักฐานชั้นต้น คือ งานเขียนของชาวตะวันตกที่เดินทางมายังสยาม งานชิ้นแรกสุดที่เผยแพร่ออกสู่สาธารณะ คือ งานเขียนของคณะทูตอังกฤษนำโดยจอห์น ครอว์เฟิร์ด ใน พ.ศ. 2365 (ค.ศ. 1822) ตรงกับปลายรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย หมายเหตุแรกเริ่มจึงอยู่ที่รัชสมัยนี้ ส่วนช่วงเวลาสิ้นสุดคือรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โดยผู้วิจัยอิงจากงานศึกษาของวิไลเลขา ถาวรธนาสาร ว่าในช่วงที่สยามอยู่ในระยะเปลี่ยนผ่าน รับความเป็นตะวันตกเพียงภายนอกและยังคงรักษาโครงสร้างทางสถาบันเดิมไว้ อึ้ง การรวมรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวไว้ในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น ผู้วิจัยอิงเกณฑ์ที่ ม.ร.ว. อคิน รพีพัฒน์ กำหนด ว่าสยามยังคงมีโครงสร้างทางสังคมตามจารีตเดิมก่อนเกิดการเปลี่ยนแปลงเชิงสถาบัน ด้วยเหตุนี้ งานเขียนที่ใช้ศึกษาจึงตั้งอยู่ในบริบทของการเปลี่ยนผ่านจากสมัยจารีตมาสู่สมัยใหม่ ดูเพิ่ม วิไลเลขา ถาวรธนาสาร, *ชนชั้นนำไทยกับการรับวัฒนธรรมตะวันตก* (กรุงเทพฯ: เมืองโบราณ, 2545), 10-11. และ ม.ร.ว. อคิน รพีพัฒน์, *สังคมไทยในสมัยต้นกรุงรัตนโกสินทร์ พ.ศ. 2325-2416*, แปลโดย ม.ร.ว. ประกายทอง สิริสุข และ พรรณี ฉัตรพลรักษ์, พิมพ์ครั้งที่ 2 (กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2527), 1-2.

การศึกษาการนำเสนอความเป็นพระราชตะวันออกในบริบทของสยามในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นในลำดับถัดไป

แนวคิดความเป็นพระราชตะวันออก สามารถสืบหาที่มาได้ผ่านข้อเขียนของนักปรัชญาในสมัยกรีกโบราณที่ใช้อธิบายรูปแบบการเมืองการปกครองของดินแดนตะวันออก (ในบริบทของกรีกโบราณ ดินแดนตะวันออกคือจักรวรรดิเปอร์เซีย) ว่ามีความแตกต่างชัดเจนจากการปกครองแบบนครรัฐของกรีกโบราณ ซึ่งหากพิจารณาจากรากศัพท์ของคำว่า *despot* แล้ว จะพบว่าคำนี้มีที่มาจากคำว่า *despótēs* ในภาษากรีกโบราณ ซึ่งแปลว่า เจ้านาย (master) หรือผู้มีอำนาจ (the one with power) ในบริบทของกรีกโบราณ คำว่า *despot* ถูกนำมาใช้เป็นเครื่องมือในการสร้างอัตลักษณ์ทางการเมืองของกรีกให้มีความเหนือกว่าชาติอื่น ๆ ที่ชาวกรีกมองว่าเป็นพวกป่าเถื่อน (barbarians) ดังเช่นจักรวรรดิเปอร์เซีย และถูกผลิตซ้ำผ่านข้อเขียนของนักเขียนชาวกรีก เช่น เอสคิลัส (Aeschylus) และอิโซเครตีส (Isocrates)²⁴ เป็นต้น

อริสโตเติล (Aristotle) ได้อธิบายในงานเขียนชุด *Politics* ว่าการปกครองในรูปแบบทรราชนั้นแตกต่างจากการปกครองรูปแบบเผด็จการ โดยชี้ว่าการปกครองแบบทรราชนั้นใช้อำนาจต่อประชาชนที่มีความยินยอมพร้อมใจหรือไม่ต่อต้านอำนาจของผู้ปกครอง และเป็นการปกครองที่ชอบด้วยกฎหมาย และสามารถสืบทอดทางสายเลือดได้ ในขณะที่การปกครองรูปแบบเผด็จการนั้นมิได้เกิดจากการยินยอมของประชาชนและมีชอบด้วยกฎหมาย²⁵ ความแตกต่างอีกด้านคือ การปกครองรูปแบบทรราชเป็นสิ่งที่พบเห็นได้แค่ในจักรวรรดิในทวีปเอเชียเท่านั้น ส่วนการปกครองรูปแบบเผด็จการเป็นสิ่งที่สามารถเกิดขึ้นได้ในวาระหนึ่งภายในนครรัฐกรีกเอง และเป็นสิ่งที่สามารถต่อต้านหรือกำจัดให้พ้นไปได้ในระดับบุคคล ขณะที่การปกครองรูปแบบทรราชนั้นขึ้นอยู่กับระบบทางการเมืองที่ทุจริตโดยธรรมชาติมากกว่าขึ้นอยู่กับการกระทำหรือความสามารถของปัจเจกบุคคลผู้ถือครองอำนาจนั้น²⁶ นอกจากนี้ การอธิบายของอริสโตเติลยังได้เน้นย้ำให้เห็นถึงความแตกต่างระหว่างความเป็นตะวันตกและความเป็นตะวันออกลงในแง่ของการให้เหตุผลว่าเหตุใดการปกครองรูปแบบทรราชจึงพบเห็นได้แค่ในทวีปเอเชีย คือ สภาพความเป็นอิสระของชาวยุโรปและเอเชียมีความแตกต่างกันขึ้นอยู่กับสภาพภูมิอากาศ และชาวเอเชียมีคุณลักษณะของความเป็นทาสโดยธรรมชาติเนื่องจากเป็นผลผลิตของระบอบการปกครองที่บ่มเพาะคุณลักษณะเหล่านี้มา ในขณะที่ชาวกรีกเองแม้จะตกอยู่ใต้การปกครองแบบเผด็จการ แต่ก็ยังเป็นเพียงชั่วครั้งชั่วคราว จึงไม่เพียงพอที่จะทำให้ชาวกรีกมีลักษณะนิสัยเป็นทาสแบบชาวเอเชีย²⁷

²⁴ Yongnian Zheng, *Civilization and the Chinese Body Politic* (London and New York: Routledge, 2023), 42-43.

²⁵ Aristotle, *Politics*, bk. 3, chap. 14, in *The Complete Works of Aristotle*, ed. Jonathan Barnes, 2 vols. (Princeton, NJ: Princeton University Press, 1984), quoted in Zheng, *Civilization and the Chinese Body Politic*, 43.

²⁶ Richter, "Montesquieu's Comparative Analysis of Europe and Asia," 332.

²⁷ Jill Frank, "Citizens, Slaves, and Foreigners: Aristotle on Human Nature," *The American Political Science Review* 98, no. 1 (February 2004): 102.

แนวคิดในการอธิบายการเมืองการปกครองแบ่งเป็นสองช่วงระหว่างการปกครองแบบตะวันตกและการปกครองแบบตะวันออกตามตัวแบบของอาริสโตเติลยังคงถูกผลิตซ้ำและต่อยอดมาถึงยุคฟื้นฟูศิลปวิทยาการ ดังปรากฏใน *The Prince (Il Principe)* ผลงานของนิโคโล มาเคียเวลลี (Niccolo Machiavelli) ถึงแม้ว่ามาเคียเวลลีจะมีได้ใช้คำว่า *despotism* หรือ *despot* ในงานเขียนของตน แต่เขาอธิบายรูปแบบการปกครองของราชรัฐ (principality) ในลักษณะที่ใกล้เคียงกับการปกครองแบบทรราชของอาริสโตเติล กล่าวคือ อำนาจของผู้ปกครองเป็นอำนาจสมบูรณ์ (absolute power) ที่ปกครองเหนือชนชาติที่เป็นทาส และเป็นสิ่งที่สามารถรักษาไว้ได้อย่างง่ายดายที่สุดเนื่องจากผู้อยู่ภายใต้การปกครองนั้นไม่รู้จักความหมายของเสรีภาพ²⁸ สอดคล้องกับการอธิบายของอาริสโตเติลว่าประชาชนในดินแดนเอเชียยินยอมพร้อมใจตกอยู่ใต้อำนาจของทรราชมากกว่าที่จะแสวงหาเสรีภาพหรือต่อสู้ขัดขืนต่อผู้ปกครองของตน

เมื่อมองในบริบทของยุคฟื้นฟูศิลปวิทยาการแล้ว ภาพลักษณ์ของอาณาจักรซึ่งตั้งอยู่ในภูมิภาคตะวันออกในสายตาของชาวยุโรปนั้น คือ ดินแดนที่มีความเป็นอื่นและต้อยกว่ายุโรปอย่างชัดเจน เห็นได้จากมุมมองเกี่ยวกับจักรวรรดิออตโตมัน (Ottoman Empire) และชาวเติร์ก (Turks) ในยุคฟื้นฟูศิลปวิทยาการ อันเป็นช่วงเวลาตรงกันกับการขยายดินแดนของจักรวรรดิออตโตมันพอดี ทำให้จักรวรรดิออตโตมันถือได้ว่าเป็นภัยคุกคามสำคัญของทวีปยุโรป ด้วยเหตุนี้ ภาพลักษณ์ที่ชาวยุโรปมีต่อจักรวรรดิออตโตมันและชาวเติร์กจึงถูกนำเสนอออกมาในฐานะสิ่งที่มีความเป็นอื่นจากความเป็นยุโรป และมีแง่มุมที่ทั้งน่าหวาดเกรงและมีลักษณะที่สืบทอดความป่าเถื่อน (barbaric) ที่มองเห็นได้จากการนับถือศาสนาอิสลามและธรรมเนียมปฏิบัติของชาวเติร์กที่มีความแตกต่างจากชาวยุโรป

มาเรียนนา เบิร์นบอม (Marianna Birnbaum) เสนอว่า การนำเสนอจักรวรรดิออตโตมันที่ปรากฏอยู่ในงานเขียนของนักมานุษยวิทยาสหสมัยเรเนสซองส์นั้น เป็นผลผลิตขององค์ความรู้ที่ถ่ายทอดมาจากผลงานของนักเขียนกรีก-โรมันที่มีการนิยามผู้คนที่อยู่นอกอาณาบริเวณของตนว่าเป็น “คนป่าเถื่อน” (barbarians)²⁹ ซึ่งอัสลี ชีร์กมาน (Asli Çirakman) ตั้งข้อสังเกตว่า การอธิบายรูปแบบการปกครองของจักรวรรดิออตโตมันมีความเปลี่ยนแปลงจากรูปแบบเผด็จการในศตวรรษที่ 16 และ 17 ไปสู่การปกครองแบบทรราชในศตวรรษที่ 18 โดยมีสาเหตุมาจากมุมมองของชาวยุโรปที่มองจักรวรรดิออตโตมันแตกต่างไปจากเดิม ดังสะท้อนผ่านงานเขียนในศตวรรษที่ 16 และ 17 ที่บันทึกถึงจักรวรรดิออตโตมันผ่านการสังเกตเชิงประจักษ์ มีความสลับซับซ้อนมากกว่างานเขียนในศตวรรษที่ 18 ที่ให้ภาพจักรวรรดิออตโตมันว่ามีความล้าหลัง ชั่วร้าย และทุจริต ซึ่งคุณลักษณะเหล่านี้จะถูกผลิตซ้ำในงานเขียนของมกแตสกีเยอ และในงานเขียนเกี่ยวกับจักรวรรดิออตโตมันของนักเขียนคนอื่น ๆ ในสมัยเดียวกัน³⁰

²⁸ Niccolò Machiavelli, *Il Principe*, bk. IV, ed. Giorgio Inglese (Turin: Einaudi, 2006), quoted in Rolando Minuti, “Oriental Despotism,” EGO | European History Online, (Leibniz Institute of European History), March 5, 2012, <https://ieg-ego.eu/en/threads/models-and-stereotypes/from-the-turkish-menace-to-orientalism/rolando-minuti-oriental-despotism>.

²⁹ Marianna D. Birnbaum, “Renaissance Orientalism,” *Harvard Ukrainian Studies* 28, no. 1/4 (2006): 379-380.

³⁰ Asli Çirakman, “From Tyranny to Despotism: The Enlightenment's Unenlightened Image of the Turks,” *International Journal of Middle East Studies* 33, no.1 (February 2001): 49-68.

ในการอธิบายระบอบการปกครองของดินแดนตะวันออก หลักฐานในเชิงประจักษ์ถือได้ว่ามีความสำคัญในการยืนยันสภาพความเป็นไปภายในดินแดนเหล่านี้ บันทึกการเดินทางในศตวรรษที่ 16 และ 17 จึงเป็นแหล่งที่มาสำคัญในการอธิบายรูปแบบการปกครองในดินแดนตะวันออกผ่านประสบการณ์ตรงของผู้บันทึกเอง ตัวอย่างของงานเขียนเหล่านี้ ได้แก่ *Relazioni Universali* ของโจวันนี โบเตโร (Giovanni Botero) ใช้แนวคิด “รัฐบาลทรราช” (governo despotico) มาใช้อธิบายการปกครองของตุรกี มัสโควี จักรวรรดิโมกุล สยาม และจีน³¹ ซึ่งเป็นการผลิตซ้ำจากตัวแบบของอาริสโตเติลว่าดินแดนตะวันออกมีลักษณะของความเป็นทรราช ผู้ปกครองใช้อำนาจตามอำเภอใจอย่างไม่จำกัด และปราศจากสถาบันหรือโครงสร้างอื่น ๆ ที่จะใช้คานอำนาจของผู้ปกครอง

นอกจากโบเตโรแล้ว ยังมีงานเขียนอื่น ๆ ในศตวรรษที่ 16 และ 17 ที่บรรยายถึงรูปแบบการปกครองของดินแดนในภูมิภาคตะวันออกในลักษณะของการใช้อำนาจอย่างไม่จำกัดของผู้ปกครอง ตลอดจนชี้ให้เห็นถึงความเสื่อมทรามของระบอบการปกครองแบบตะวันออก เช่น งานเขียนการเดินทางไปยังจักรวรรดิโมกุลของฟร็องซัวส์ เบร์นีย์เยร์ (Francois Bernier) ที่ฉายให้เห็นภาพความเสื่อมโทรมทางเศรษฐกิจอันเป็นผลมาจากการปกครองแบบทรราชและการขาดกรรมสิทธิ์ส่วนบุคคล³² และงานเขียนชุด *The Travels of Sir John Chardin* ซึ่งเป็นบันทึกการเดินทางยังจักรวรรดิซาฟาวิด (Safavid Empire) ในดินแดนเปอร์เซียของฌอง ชาร์แต็ง (Jean Chardin) ก็มีเนื้อหาที่กล่าวถึงการปกครองแบบทรราชเช่นเดียวกัน โดยรัฐบาลเปอร์เซียในทัศนะของชาร์แต็งนั้นเป็นรัฐบาลที่เป็นทั้งราชาธิปไตย ทรราช สมบูรณาญาสิทธิราชไปพร้อมกัน อำนาจถูกรวบไว้ที่ผู้ปกครองเพียงคนเดียวและถือเป็นเจ้าของชีวิตและสรรพสิ่งในราษฎรของตน³³ บันทึกการเดินทางเหล่านี้ถือได้ว่าเป็นความพยายามในการสำรวจ รวบรวม และสร้างเสริมองค์ความรู้เกี่ยวกับดินแดนตะวันออก และเป็นเครื่องมือในการสืบทอดคำอธิบายว่าด้วยการปกครองแบบทรราชในดินแดนตะวันออกของอาริสโตเติลให้มีความชัดเจนยิ่งขึ้น ซึ่งต่อมาจะเป็นแหล่งข้อมูลสำคัญในการอธิบายอย่างเป็นระบบของมงแต็สกีเยอในเวลาต่อมา

ใน ค.ศ. 1748 มงแต็สกีเยอ ได้ตีพิมพ์ผลงานที่มีชื่อว่า *The Spirit of the Laws* หรือชื่อในภาษาฝรั่งเศสคือ *De l'esprit des lois* เนื้อหารวบรวมแนวคิดและการค้นคว้าของมงแต็สกีเยอทั้งด้านการเมือง การปกครอง กฎหมาย รัชฎาการเมือง ภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ ฯลฯ รวมถึงการจัดประเภทรัฐบาลออกเป็นสามประเภท คือ สาธารณรัฐ ราชาธิปไตย และทรราช ดังที่กล่าวไว้ข้างต้น สำหรับการอธิบายคุณลักษณะของการปกครองแบบทรราชนั้น ปรากฏอยู่ในส่วนต่าง ๆ ของ *The Spirit of the Laws* ซึ่งสามารถแจกแจงเป็นประเด็นย่อยดังต่อไปนี้

³¹ Rubiés, “Oriental Despotism and European Orientalism: Botero to Montesquieu,” 125.

³² François Bernier, *Travels in the Mogul Empire, A.D. 1656-1668*, trans. and annotated by Archibald Constable, 2nd ed., rev. by Vincent A. Smith (London and New York: Humphrey Milford, Oxford University Press, 1916), quoted in Zheng, *Civilization and the Chinese Body Politic*, 43.

³³ Jean Chardin, *Voyage de Mr. le Chevalier Chardin, en Perse, et autres lieux de l'Orient*, vol. 2 (Amsterdam: chez Jean Louis de Lorme, 1711), 211, quoted in Rubiés, “Oriental Despotism and European Orientalism: Botero to Montesquieu,” 155.

ประเด็นแรก คือ ธรรมชาติ หลักการ และการบังคับใช้กฎหมายในรัฐบาลที่ปกครองด้วยรูปแบบที่ต่างกันไป ในบรรพที่ 2 มงแตสกีเยอระบุว่ารัฐบาลทั้งสามประเภทนั้นมีการแบ่งสรรปันส่วนอำนาจอธิปไตยที่ต่างกันไป โดยที่การปกครองแบบทรราชที่ผู้ปกครองปกครองตามเจตจำนงของตนเองเพียงฝ่ายเดียวโดยปราศจากข้อจำกัดทางกฎหมาย³⁴ และเมื่อผู้ปกครองแบบทรราชนั้นมีความหลงใหลไปกับความสุขสำราญต่าง ๆ ภายในอาณาบริเวณของตน (ซึ่งมงแตสกีเยอระบุว่า คือ seraglio)³⁵ จนยินยอมยกภาระหน้าที่ ความรับผิดชอบในการบริหารอาณาจักรของตนให้แก่วีซิร์ (Vizir) เป็นผู้ดูแลแทน วีซิร์ก็จะกลายเป็นผู้มีอำนาจเทียบเท่าผู้ปกครองในที่สุด³⁶

ในบรรพที่ 3 มงแตสกีเยอชี้ให้เห็นว่ารัฐบาลแต่ละรูปแบบมีหลักการที่ต่างกันอย่างออกไป โดยรัฐบาลแบบสาธารณรัฐมีหลักการอยู่ที่ปัญญา ราชาธิปไตยมีหลักการอยู่ที่เกียรติ และทรราชมีหลักการอยู่ที่ความกลัว สำหรับมงแตสกีเยอแล้วเกียรติเป็นสิ่งที่ไม่รู้จักกันในรัฐที่ปกครองแบบทรราช³⁷ หลักการของระบอบนี้จึงอยู่ที่ความกลัว ซึ่งเป็นเครื่องมือที่ผู้ปกครองใช้ในการปราบปรามและบดขยี้ผู้ใต้ปกครองให้หมดสิ้นซึ่งความกล้าหาญและความทะเยอทะยานที่จะก่อการปฏิวัติ³⁸ นอกจากความกลัว อีกสิ่งที่เป็นเครื่องมือสำคัญคือ การเชื่อฟังอย่างสูงของผู้ใต้ปกครองต่อเจตนาของของผู้ปกครอง โดยการเชื่อฟังต้องเป็นไปโดยไม่มีการเจรจาต่อรองใด ๆ นอกจากจะสยบยอมต่อความต้องการของผู้ปกครองเท่านั้น³⁹

ธรรมชาติและหลักการของรัฐบาลแต่ละประเภทส่งผลต่อการบังคับใช้กฎหมายภายในรัฐดังในบรรพที่ 5 มงแตสกีเยอกล่าวถึงรัฐบาลทรราชว่าใช้ความกลัวเป็นเครื่องมือในการปกครองและบังคับใช้กฎหมาย การให้ความสำคัญกับศาสนาในฐานะเครื่องมือในการสร้างความกลัวแก่ประชาชน ในทางเศรษฐกิจ รัฐที่กดขี่ข่มเหงประชาชนที่สุดคือรัฐที่ผู้ปกครองประกาศว่าที่ดินทั้งหมดในรัฐตกเป็นของผู้ปกครองเพียงผู้เดียว ทำให้ไม่เกิดการเก็บเกี่ยวผลผลิตจากที่ดินเหล่านี้ อุตสาหกรรมต่าง ๆ ถูกทำลายลง สิ่งก่อสร้างภายในอาณาจักรของผู้ปกครองเหล่านี้จึงถูกทิ้งให้รกร้างว่างเปล่า⁴⁰ ในส่วนของการจัดการความสัมพันธ์เชิงอำนาจ รัฐที่ปกครองโดยทรราชจะจำกัดอำนาจให้อยู่ในมือของผู้ปกครองเพียงคนเดียว จึงปราศจากการถ่วงดุลทางอำนาจระหว่างส่วนต่าง ๆ หรือองค์กรที่ใช้อำนาจอิสระของตนเองโดยไม่ขึ้นอยู่กับผู้ปกครอง⁴¹

ในบรรพที่ 6 มงแตสกีเยอชี้ให้เห็นว่า การปกครองแบบทรราชนั้นปราศจากกฎหมายแพ่งที่ระบุรายละเอียดที่ชัดเจนแน่นอน เนื่องจากที่ดินและสิทธิในการค้าขายทั้งหมดตกเป็นของผู้ปกครอง ตรงข้ามกับ

³⁴ Montesquieu, *The Spirit of Laws*, bk. II, chap. 1, 10.

³⁵ คำว่า *seraglio* เป็นคำศัพท์ภาษาอิตาลี เป็นคำเดียวกับ *serial* ในภาษาฝรั่งเศส และ *saray* ในภาษาเปอร์เซีย-ตุรกี ซึ่งมีความหมายโดยทั่วไปว่าพระราชวัง ที่พำนักของผู้ปกครอง แต่ในความเข้าใจของมงแตสกีเยอ รวมถึงนักเดินทางชาวยุโรปที่เดินทางไปยังดินแดนตะวันออก มองว่า *seraglio* เป็นพื้นที่ที่สงวนไว้สำหรับเพศหญิง และมีความหมายโดยนัยเกี่ยวกับเรื่องทางเพศที่เกิดขึ้นในพื้นที่เฉพาะแห่งนั้นเป็นสิ่งที่ชาวตะวันตกให้ความสนใจเป็นพิเศษ, ดูเพิ่ม Curtis, *Orientalism and Islam*, 73.

³⁶ Montesquieu, *The Spirit of the Laws*, bk. II, chap. 5, 20.

³⁷ Ibid., bk. III, chap. 8, 27-28

³⁸ Ibid., bk. III, chap. 9, 28.

³⁹ John Chardin, *voyages du chevalier Chardin en Perse* (Paris: Le Normant, 1811), 229, quoted in Montesquieu, *The Spirit of Laws*, bk. III, chap. 10, 29.

⁴⁰ Montesquieu, *The Spirit of the Laws*, bk. V, chap. 14, 61-63.

⁴¹ Ibid., bk. V, chap. 16, 65-66.

การปกครองแบบราชาธิปไตยที่มีระบบกฎหมายที่มีรายละเอียดซับซ้อนและให้หลักประกันความมั่นคงและปลอดภัยทางสิทธิและทรัพย์สินของพลเมือง⁴² และในทางกฎหมายอาญา การบังคับใช้กฎหมายจะถูกสรุปโดยรวดเร็วที่สุดโดยไม่ต้องคำนึงถึงชีวิตและสิทธิของพลเมืองแต่อย่างใด มนุษย์ในการปกครองระบอบทรราชจึงมีความเท่าเทียมกันเพราะต่างไม่ได้มีคุณค่าอะไรต่อรัฐเลย⁴³ มงแตสกีเยอจึงสรุปถึงหลักการปกครองของรัฐบาลทรราชว่าทุจริตโดยธรรมชาติ แตกต่างจากรัฐบาลรูปแบบอื่น ๆ ที่ต้องมีเหตุการณ์เฉพาะในการทำลายหลักการลงเสียก่อน⁴⁴ การปกครองแบบทรราชของมงแตสกีเยอจึงเป็นสิ่งที่ทุจริตโดยธรรมชาติของมัน และไม่อาจอาศัยปัจจัยภายนอกเป็นตัวกำหนดสภาพความเป็นไปของรัฐบาลนั้นได้

อีกประเด็นหนึ่งที่มงแตสกีเยอให้ความสำคัญกับการใช้อธิบายระบอบการปกครองแบบทรราชและมีความสืบเนื่องจากการอธิบายการปกครองระบอบนี้ของอาริสโตเติล คือ สภาพภูมิอากาศ มงแตสกีเยออุทิศเนื้อหาในบรรพที่ 17 เป็นการอภิปรายว่าด้วยความเกี่ยวข้องกันระหว่างสภาพอากาศและระบอบทางการเมือง ในบทแรกของบรรพที่ 17 มงแตสกีเยอเสนอว่าภาวะจำยอมทางการเมืองเป็นสิ่งที่ได้รับอิทธิพลจากเงื่อนไขทางสภาพภูมิอากาศ ลักษณะทางกายภาพและอุปนิสัยของประชากรที่อาศัยอยู่ในแต่ละสภาพภูมิอากาศก็มีความแตกต่างกัน ประชากรที่อาศัยอยู่ในเขตหนาวมีร่างกายแข็งแรงจิตใจเข้มแข็งกว่าประชากรที่อาศัยในเขตอบอุ่น ประชากรในเขตหนาวจึงมีความกล้าหาญมากกว่า⁴⁵ ในขณะเดียวกัน มงแตสกีเยอยังตั้งข้อสังเกตว่าภายในทวีปเอเชียเองก็มีความแตกต่างกันอยู่มากในเชิงภูมิอากาศ ส่งผลให้มีทั้งรัฐที่เข้มแข็งและรัฐที่อ่อนแอ เกิดการทำสงครามเพื่อพิชิตดินแดนหลายต่อหลายครั้งจนเกิดเป็นวัฏจักรแห่งการปราบปรามและปฏิวัติภายในภูมิภาคซ้ำแล้วซ้ำเล่า ขณะที่ยุโรปเองเผชิญกับการต่อสู้แย่งชิงและการรุกรานสำคัญเพียงไม่กี่ครั้ง ทำให้มีเวลาจัดสรรและสร้างสมดุลทางอำนาจระหว่างรัฐต่าง ๆ ได้ดีกว่าเอเชีย⁴⁶

นอกจากสภาพภูมิอากาศแล้ว สภาพทางภูมิศาสตร์ก็มีความสำคัญในการกำหนดรูปแบบการปกครองของรัฐ มงแตสกีเยอแจกแจงถึงภูมิประเทศที่แตกต่างกันของยุโรปกับเอเชียว่าทำให้เกิดรัฐที่แตกต่างกัน ทวีปเอเชียประกอบไปด้วยที่ราบกว้างใหญ่และปราศจากพรมแดนทางธรรมชาติที่แน่นอนทำให้เกิดรัฐที่มีขนาดใหญ่ตามไปด้วย ผลลัพธ์คือ รัฐในทวีปเอเชียมีลักษณะเป็นจักรวรรดิที่ปกครองแบบทรราช ในขณะที่รัฐในยุโรปนั้นประกอบไปด้วยรัฐเล็ก ๆ หลายรัฐ แต่ละรัฐปกครองโดยหลักนิติธรรมและประชาชนมีจิตวิญญาณแห่งเสรีภาพ⁴⁷ เนื้อหาในบรรพที่ 17 จึงเป็นความพยายามของมงแตสกีเยอที่จะสืบหาต้นเหตุของการปกครองแบบทรราชว่าเป็นสิ่งที่เกิดจากธรรมชาติคือ ภูมิประเทศ และภูมิอากาศ อันเป็นสิ่งที่อยู่เหนือการควบคุมของมนุษย์ แต่กลับเป็นสิ่งที่กำหนดคุณลักษณะของมนุษย์ทั้งทางกายภาพและจิตวิญญาณ ทำให้มนุษย์ที่อาศัยอยู่ในแต่ละพื้นที่มีรูปแบบการปกครองที่แตกต่างกันไป

⁴² Ibid., bk. VI, chap. 1, 72-74

⁴³ Ibid., bk. VI, chap. 2, 74-75.

⁴⁴ Ibid., bk. VIII, chap. 10, 119.

⁴⁵ Ibid., bk. XVII, chap. 1-2, 278.

⁴⁶ Ibid., bk. XVII, chap. 3-4, 280-281.

⁴⁷ Ibid., bk. XVII, chap. 6, 283-284.

การแบ่งแยกความแตกต่างระหว่างโลกตะวันตกและโลกตะวันออก นอกจากจะปรากฏผ่านรูปแบบการปกครอง ศาสนา การบังคับใช้กฎหมาย และการกำหนดสิทธิของพลเมืองแล้ว ยังปรากฏผ่านพื้นที่ส่วนตัวคือ ธรรมเนียมปฏิบัติด้านการเลือกคู่ครอง การแต่งงาน และการจัดการครัวเรือน ตลอดจนประเด็นที่เกี่ยวข้องกับสภาพโดยทั่วไปของสตรีภายในรัฐที่มีระบอบการปกครองและสภาพอากาศที่แตกต่างกัน ก็เป็นสิ่งที่ม่งแตสกีเยอให้ความสนใจเช่นกัน

ในบรรพที่ 16 ม่งแตสกีเยอเริ่มต้นด้วยการกล่าวถึงความไม่เท่าเทียมกันโดยธรรมชาติของประเทศที่มีสภาพภูมิอากาศแตกต่างกัน ในประเทศที่ตั้งอยู่ในเขตร้อน ผู้หญิงมักจะแต่งงานตั้งแต่อายุยังน้อย พวกเขาจึงจำเป็นต้องพึ่งพาผู้ชายเป็นหลัก ทำให้เกิดธรรมเนียมปฏิบัติให้ระบบผัวเดียวหลายเมีย (polygamy) เป็นที่แพร่หลายขึ้นมาโดยไม่มีกฎหมายห้าม ในขณะที่ผู้หญิงในเขตอบอุ่นและหนาวเย็นเริ่มแต่งงานและมีบุตรช้ากว่าผู้หญิงในเขตร้อน และพวกเขายังมีความเป็นเหตุเป็นผลมากกว่าผู้หญิงในเขตร้อน ทำให้เกิดความเท่าเทียมทางเพศขึ้นมาและการแต่งงานแบบผัวเดียวเมียเดียว (monogamy) กลายเป็นบรรทัดฐานของสังคมในที่สุด⁴⁸ สภาพอากาศที่แตกต่างกัน จึงมีผลต่อวัฒนธรรม ธรรมเนียมปฏิบัติ และเงื่อนไขทางเพศภาวะของมนุษย์ที่แตกต่างกันไปด้วย นอกเหนือจากด้านการเมืองการปกครองเพียงอย่างเดียว

ม่งแตสกีเยอกล่าวถึงการแบ่งแยกพื้นที่ระหว่างเพศชายกับเพศชายหญิงว่า ในสังคมของชนชั้นสูงในประเทศที่มีธรรมเนียมแบบผัวเดียวหลายเมีย การจำกัดพื้นที่ให้เพศหญิงอยู่ในพื้นที่เฉพาะ อยู่คนละส่วนกับเพศชายมีความจำเป็นต่อการจัดระเบียบภายในครัวเรือน เนื่องจากเหตุผลทางภูมิอากาศที่ทำให้เกิดแรงกระตุ้นที่อยู่เหนือกว่าศีลธรรม การแบ่งแยกทางกายภาพระหว่างชาย-หญิงจึงเป็นการป้องกันไม่ให้เกิดสิ่งล่อตาล่อใจให้เกิดการฝ่าฝืนตามมา แต่ในประเทศในตอนเหนือ มีภูมิอากาศเย็น ทำให้ผู้คนมีความยับยั้งชั่งใจ ควบคุมตัวเองได้ การแบ่งแยกพื้นที่ชาย-หญิงออกจากกัน และการจำกัดให้เพศหญิงอาศัยอยู่ในพื้นที่เฉพาะก็ไม่มี ความจำเป็นแต่อย่างใด⁴⁹

ประเด็นถัดมาที่ม่งแตสกีเยออภิปรายคือ การเชื่อมโยงความเป็นทาสภายในครัวเรือนเข้ากับ ความทาสทางการเมืองการปกครอง ม่งแตสกีเยอเสนอว่า ในสาธารณรัฐ พลเมืองมีความเป็นอยู่ที่น่าพึงพอใจ มีความเสมอภาคภายใต้รัฐที่มีเสรีภาพ สถานภาพของเพศหญิงภายในรัฐเหล่านั้นก็มีความเท่าเทียมกับเพศชายเมื่อเปรียบเทียบกับรัฐที่ปกครองแบบทาส ที่เพศหญิงอยู่ในสถานะด้อยกว่าต่ำด้อยกว่าเพศชายโดยธรรมชาติ เพศหญิงจำเป็นต้องถูกกักกัน พันธนาการให้อยู่ในพื้นที่เฉพาะเพื่อความสงบเรียบร้อยทางการเมือง เพื่อไม่ให้อิทธิพลของตนเองบั่นทอนความมั่นคงของระบอบการปกครอง⁵⁰ ด้วยเหตุนี้ ม่งแตสกีเยอจึงสามารถสร้างภาพความเชื่อมโยงระหว่างความเป็นทาสในพื้นที่สาธารณะกับความเป็นทาสในพื้นที่ส่วนตัวว่าเป็นสิ่งที่ดำเนินขึ้นคู่ขนานกัน และเป็นสิ่ง “ธรรมชาติ” ของรัฐแบบทาสตามที่เขานิยามเอาไว้

⁴⁸ Ibid., bk. XVI, chap. 2, 264-265.

⁴⁹ Ibid., bk. XVI, chap. 11, 272.

⁵⁰ Ibid., bk. XVI, chap. 9, 270.

3. ราชสำนักสยามสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น กับภาพของความเป็นพระราชตะวันออกในงานเขียนของชาวตะวันตก

จากหัวข้อที่ผ่านมาเป็นการศึกษาแนวคิดพระราชตะวันออกดังที่ปรากฏใน *The Spirit of the Laws* ของมงแต็สกีเยอแล้ว หัวข้อนี้จะสำรวจงานเขียนของชาวตะวันตกที่เดินทางมายังสยามในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นว่ามีการนำเสนอความเป็นพระราชตะวันออกอย่างไร โดยแบ่งออกเป็นสองประเด็น คือ ความเป็นพระราชตะวันออกที่ปรากฏในพื้นที่สาธารณะของสยาม ผ่านรูปแบบการปกครอง โครงสร้างทางสังคม และการบังคับใช้กฎหมาย และความเป็นพระราชตะวันออกที่ปรากฏในพื้นที่ส่วนตัวของผู้ปกครองสยาม ซึ่งหมายถึงเขตพระราชฐานชั้นในและครัวเรือนของชนชั้นปกครองสยามในบริบทนี้

3.1 ความเป็นพระราชตะวันออกของสยามในพื้นที่สาธารณะ

ในตอนที่ 8 ของ *Description du royaume Thai ou Siam* มัง-บัปติสต์ ปัลเลอกัวซ์ (Jean-Baptiste Pallegoix) สังเกตพบคณะมิสซังโรมันคาทอลิกประจำสยาม⁵¹ อธิบายรูปแบบการปกครองและรัฐบาลของสยาม รวมถึงสถานะและบทบาทของพระมหากษัตริย์สยามว่า

รัฐบาลของประเทศสยามเป็นรัฐบาลในระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ (despotique: คือพระราชาทรงมีพระราชอำนาจโดยเด็ดขาด) องค์พระมหากษัตริย์เป็นที่เกรงขามและเคารพสักการะราวกับพระเจ้า ไม่มีใครบังอาจมองพระองค์ตรงพระพักตร์ หมู่ม้าเฝ้าเมื่อเข้าที่ประชุมออกขุนนางต้องหมอบอยู่บนเข่าและศอก เมื่อพระเจ้าอยู่หัวเสด็จพระราชดำเนินไปสู่แห่งใด ทุกคนจะต้องหมอบกราบลงกับพื้น และบุคคลใดที่ไม่กระทำดังนี้จะต้องเสียลูกตาไปด้วยฝีมือนายขมังกระสุนที่โดยเสด็จ ซึ่งยิ่งลูกดินกลมจากคันกระสุนที่เตรียมพร้อมอยู่เสมอได้อย่างแม่นยำที่สุด⁵²

ปัลเลอกัวซ์อธิบายว่า พระมหากษัตริย์สยามทรงไว้ซึ่งอำนาจสมบูรณาญาสิทธิ เป็นผู้ที่ประชาชนชาวสยามเคารพสักการะบูชาอย่างหาที่สุดมิได้ พระวรกายของพระมหากษัตริย์ถือเป็นของศักดิ์สิทธิ์ และยามที่พระองค์เสด็จพระราชดำเนินไปยังที่แห่งใด หรือผู้ใดเดินทางผ่านที่ประทับ ก็ต้องแสดงความเคารพต่อพระองค์เสมอ มิเช่นนั้นจะถูกลงโทษอย่างหนัก⁵³ อย่างไรก็ตาม ปัลเลอกัวซ์ระบุว่า แม้พระมหากษัตริย์

⁵¹ สังฆราชปัลเลอกัวซ์เป็นชาวฝรั่งเศส เกิดใน ค.ศ. 1805 (พ.ศ. 2348) อุปสมบทใน ค.ศ. 1827 (พ.ศ. 2370) เดินทางมาสยามใน ค.ศ. 1830 (พ.ศ. 2373) ต่อมาใน ค.ศ. 1841 (พ.ศ. 2384) ดำรงตำแหน่งเป็นสังฆนายกคณะมิสซังสยามตะวันออก พำนักอยู่ในสยามถึง ค.ศ. 1854 (พ.ศ. 2397) จึงได้เดินทางกลับฝรั่งเศสเป็นการชั่วคราวพร้อมกับพิมพ์ *Description de Royaume Thai ou Siam* กลับมาสยามใน ค.ศ. 1856 (พ.ศ. 2399) และมรณภาพใน ค.ศ. 1862 (พ.ศ. 2405) สำหรับประวัติของสังฆราชปัลเลอกัวซ์และการเผยแพร่คริสต์ศาสนานิกายโรมันคาทอลิกในสยาม โปรดดูเพิ่มเติมใน ผอจ. แบปติสต์ ปาลเลอกัวซ์, *บันทึกเรื่องมิสซังแห่งกรุงสยาม*, แปลโดย เพียงฤทัย วาสบุญมา, พิมพ์ครั้งที่ 2 (กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร, 2547).

⁵² มัง-บัปติสต์ ปาลเลอกัวซ์, *เล่าเรื่องกรุงสยาม*, แปลโดย สันต์ ท. โกมลบุตร, พิมพ์ครั้งที่ 4 (นนทบุรี: ศรีปัญญา, 2552), 172. สำหรับข้อความต้นฉบับภาษาฝรั่งเศส ดู Jean-Baptiste Pallegoix, *Description du royaume Thai ou Siam*, vol. 1 (Paris: La mission de Siam, 1854), 260.

⁵³ เรื่องเดียวกัน, 179-180.

สยามจะทรงมีพระราชอำนาจอันยิ่งใหญ่ เปรียบดังเจ้าชีวิตของประชาชน แต่พระองค์ยังต้องทรงปฏิบัติตามพระราชมนเทียรบาล⁵⁴ ซึ่งเป็นหลักกฎเกณฑ์การดำเนินพระชนม์ชีพในแต่ละวันอย่างเคร่งครัด

นอกเหนือจากการปกครอง การบังคับใช้กฎหมายของสยามยังเป็นอีกสิ่งหนึ่งที่สอดคล้องกับการนำเสนอภาพสยามว่าเป็นดินแดนที่ปกครองด้วยระบอบทรราช ดังข้อวิจารณ์เกี่ยวกับกฎหมายสยามของเซอร์จอห์น เบาว์ริง ราชทูตอังกฤษซึ่งเดินทางมาเจรจาจัดทำสนธิสัญญากับสยามใน ค.ศ. 1855 (พ.ศ. 2398) ตรงกับรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว⁵⁵ เบาว์ริงกล่าวถึงบังคับใช้กฎหมายสยามในบางแง่มุมว่า

ความผิดบางอย่างถูกลงโทษอย่างป่าเถื่อนมาก โทษของการหลอมพระพุทธรูปทองคำหรือการลักขโมยเงินไปจากโบสถ์วิหาร มีอยู่สถานเดียวคือการถูกเผาทั้งเป็น ผู้ประพฤติดนคบชั่วจะถูกเหล็กเผาไฟบนหน้าบริเวณแก้ม หรือบางครั้งใช้เหล็กแหลมสักเป็นเครื่องหมายบนหน้าผากสำหรับความผิดบางอย่าง หากคนที่บวชเป็นพระถูกตัดสินว่าเสพเมถุนกับอิสตรี ก็จะต้องถูกเปลื้องจีวรออกท่ามกลางที่สาธารณะและเขียนจบนโลหิตกระฉูด แล้วส่งตัวไปเป็นตะพุนหญ้าช้างตลอดชีวิต...

ผู้ฆ่าคนตายอาจถูกลงโทษให้ตายตกไปตามกัน แต่ว่าวิธีการลงโทษใช้ตามแบบปกติ คือ การตัดศีรษะ หรือใช้หอกปลายแหลมทิ่มแทงร่างกาย เมื่อตายแล้วศพจะถูกเสียบประจานแล้วปล่อยให้เปื้อนอาหารของแร้งกา

ข้าพเจ้าไม่เคยมีโอกาสดูเข้าไปภายในคุกขังนักโทษในสยาม ข้าพเจ้าได้รับทราบจากคำบอกเล่าของทุกคนที่เคยได้รับอนุญาตให้เข้าไปดูในคุก ว่ามีแต่ความทุกข์ทรมาน นักโทษส่วนมากจะถูกนำออกมาใช้งานสาธารณะทุกชนิดในเวลากลางวัน พอตกเวลากลางคืนพวกเขาจะถูกร้อยรวมเป็นพวงด้วยโซ่เส้นยาว กล่าวกันว่าพวกนักโทษเกือบจะไม่มีพื้นที่ที่จะล้มตัวลงนอนในเรือนขังนั้น...

⁵⁴ เรื่องเดียวกัน, 180.

⁵⁵ เซอร์จอห์น เบาว์ริง ขณะดำรงตำแหน่งเป็นผู้อำนวยการอังกฤษประจำฮ่องกง เดินทางมาเจริญสัมพันธไมตรีกับสยามใน ค.ศ. 1855 (พ.ศ. 2398) เบาว์ริงเป็นผู้สมทวนต่อแนวคิดว่าการค้าเสรี (free trade) ว่าจะนำมาซึ่งผลประโยชน์ร่วมกันระหว่างชาติที่ทำการค้าขายในระบบการค้านี้รวมถึงมนุษยชาติโดยรวมด้วย ความเชื่อของเบาว์ริงจึงสอดคล้องกับนโยบายการค้าเสรีที่รัฐบาลอังกฤษพยายามนำมาใช้กับดินแดนต่าง ๆ อันเป็นช่องทางในการเสริมสร้างอำนาจของตนเหนือดินนั้น ๆ ด้วยอีกทางหนึ่ง และในกรณีของสยาม อังกฤษส่งทูตมาเจรจากับสยามในประเด็นเกี่ยวกับการค้าเสรีและการยกเลิกระบบผูกขาดทางการค้าซึ่งประสบความสำเร็จผ่านการจัดทำสนธิสัญญาเบาว์ริงใน ค.ศ. 1855 (พ.ศ. 2398) เมื่อเสร็จสิ้นภารกิจ เบาว์ริงเขียนบันทึกเกี่ยวกับราชอาณาจักรสยาม ตีพิมพ์เป็นหนังสือ *The Kingdom and People of Siam* ใน ค.ศ. 1857 สำหรับประวัติและแนวคิดของเซอร์จอห์น เบาว์ริง ดูเพิ่มใน ธเนศ อาภรณ์สุวรรณ, “การค้าเสรี” กับ เซอร์จอห์น เบาว์ริง, ใน *ความเป็นมาของความคิดทางการเมืองในสยามไทย, บรรณาธิการโดย ปิยะวิทย์ เทพอำนวยสกุล* (กรุงเทพฯ: สมมติ, 2563), 70-99.

⁵⁶ จอห์น เบาว์ริง, *ราชอาณาจักรและราษฎรสยาม: The Kingdom and People of Siam เล่ม 1*, บรรณาธิการโดย ชาญวิทย์ เกษตรศิริ และ กัณฐิกา ศรีอุดม, พิมพ์ครั้งที่ 2 (กรุงเทพฯ: มูลนิธิโตโยต้าประเทศไทย, 2550), 178. สำหรับข้อความต้นฉบับภาษาอังกฤษ ดู John Bowring, *The Kingdom and People of Siam; With a narrative of the mission to that country in 1855*, vol. 1 (London: John W. Parker and Son, 1857), 182-183.

การบังคับใช้กฎหมายในตอนต้นรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว จึงเป็นเช่นเดียวกันกับดินแดนตะวันออกอื่น ๆ ที่ปรากฏในบันทึกการเดินทางของชาวตะวันตกที่เป็นแหล่งอ้างอิงให้แก่แมงแตสกีเยอใน *The Spirit of the Laws* ในแง่ที่ว่าการบังคับใช้กฎหมายและตัดสินลงโทษขึ้นอยู่กับผู้ปกครองเป็นหลัก ดังกรณีที่เขาวิจารณ์ว่า “..แต่ในประเทศที่พระมหากษัตริย์ทรงเป็นองค์สมบูรณ์ญาสิทธิ นั้น เห็นได้ชัดเจนว่าองค์กรศาลสถิตยุติธรรมและอำนาจในการปกป้องข้อบัญญัติทางกฎหมายอาจไม่มีความแข็งแกร่งพอ ในกรณีนี้ กษัตริย์จะทรงเปลี่ยนแปลงแก้ไขคำตัดสินคดีความที่ได้พิพากษาไปแล้วตามปกติ...”⁵⁷ และมีความล้าหลังกว่าระบบกฎหมายของตะวันตกเป็นอย่างมาก

ในคำอธิบายโดยทั่วไปเกี่ยวกับสภาพของกรุงสยาม และผลการดำเนินงานของคณะราชทูตซึ่งจอห์น ครอว์เฟิร์ด⁵⁸รายงานถึงจอร์จ สวินตัน (George Swinton) รัฐมนตรีประจำรัฐบาลอังกฤษที่อินเดียลงวันที่ 3 เมษายน ค.ศ. 1823 (พ.ศ. 2366) ครอว์เฟิร์ดรายงานถึงสภาพโดยทั่วไปของรัฐบาลสยามว่า

...ข้าพเจ้าถือว่าเป็นตัวอย่างของรัฐบาลที่กุมอำนาจการปกครองไว้ในตัวบุคคลผู้เดียว อิทธิพลของรัฐบาลแผ่ซ่านไปทั่วทุกมุมของสังคม ดังจะเห็นได้จากการแทรกแซงอย่างไร้เหตุผลของรัฐบาลที่มีอยู่ทั่วไป พระเจ้าอยู่หัวไม่แต่เพียงเป็นประมุขของรัฐ แต่ยังเป็นผู้ปกครองในด้านการศาสนาอีกด้วย แต่เป็นการปกครองชนิดที่ไม่มีการสืบสกุลสำหรับขุนนางหรือสงฆ์ที่สืบสกุลได้ หรือจะว่ากันตามความเป็นจริงไม่มีผู้ใดที่จะคอยชักท้วงการตัดสินใจที่ผิดพลาดใด ๆ ทั้งสิ้น การเชื่อถือโซกลางของพลกนิกรของพระองค์ได้มีส่วนสร้างความเชื่อในตัวพระองค์ว่าเป็นผู้ทรงมีคุณสมบัติกฤดาภิหารเลอเลิศเกินมนุษย์ เรื่องราวที่จะนำทูลพระองค์หรือที่เสนอไปยังรัฐบาล จะมีการพูดถึงได้ก็แต่โดยวิธีลับหรือไม่เป็นการกระซิบบอกกล่าวเล่าขานกันเป็นการภายในเท่านั้น ฉะนั้นแม้แต่พระปรมาภิไธยของพระองค์ก็ไม่มีการพูดถึง หรือไม่เปิดเผยให้ทราบ รู้กันก็แต่เพียงขุนนางในราชสำนักฝ่ายในเพียงไม่กี่คน⁵⁹

⁵⁷ เรื่องเดียวกัน, 170. สำหรับข้อความต้นฉบับภาษาอังกฤษ ดูเพิ่ม, Bowring, *The Kingdom and People of Siam*, 170.

⁵⁸ จอห์น ครอว์เฟิร์ด เป็นนายแพทย์และนักบริหารอาณานิคมชาวสกอต ปฏิบัติงานภายใต้บริษัทอินเดียตะวันออก (East India Company) ระหว่างทศวรรษ 1800 ถึง 1820 โดยประจำการอยู่ในอินเดีย ปีนัง ก่อนได้รับมอบหมายให้เดินทางมายังสยามเพื่อเจรจาทางการเมืองและการค้าซึ่งมีประเด็นเกี่ยวกับการแก้ไขหรือยกเลิกการค้าฝูกซาด และปัญหาเกี่ยวกับไทรบุรี ผลลัพธ์ของคณะทูตของครอว์เฟิร์ดคือความล้มเหลวไม่บรรลุถึงวัตถุประสงค์ที่ทางรัฐบาลอังกฤษได้มอบหมายไว้ด้วยปัจจัยต่าง ๆ ทั้งจากบุคลิกนิสัยของครอว์เฟิร์ดเองและความแตกต่างทางผลประโยชน์และวัฒนธรรมระหว่างอังกฤษกับสยาม ในเวลาต่อมา ครอว์เฟิร์ดได้ตีพิมพ์งานเขียนการเดินทางซึ่งมีเนื้อหาส่วนบอกเล่าประสบการณ์ของเขาในสยามคือ *Journal of an Embassy to the Courts of Siam and Cochin-China, exhibiting a view of the actual State of these Kingdoms* ตีพิมพ์ครั้งแรกใน ค.ศ. 1828 และเอกสารที่ครอว์เฟิร์ดบันทึกเกี่ยวกับสยามยังได้รับการตีพิมพ์ในชื่อ *The Crawford Papers* ตีพิมพ์ใน ค.ศ. 1915 หลังมรณกรรมของครอว์เฟิร์ด 47 ปี สำหรับประวัติ ผลงาน และแนวคิดของจอห์น ครอว์เฟิร์ด สามารถศึกษาเพิ่มเติมใน Gareth Knapman, *Race and British Colonialism in Southeast Asia, 1770-1870: John Crawford and the Politics of Equality* (New York: Routledge, 2016).

⁵⁹ จอห์น ครอว์เฟิร์ด, *เอกสารของครอว์เฟิร์ด*, แปลโดย ไพโรจน์ เกษมณิกิจ (กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร, 2515), 111.

สำหรับครอว์เฟิร์ตแล้วนั้น รัฐบาลสยามมีรูปแบบการปกครองที่ไม่มีแบบแผนแน่นอนและล้าหลังเป็นอย่างมาก เนื่องจากสยามปกครองรูปแบบนี้โดยไม่เปลี่ยนแปลงเลยนับตั้งแต่สมัยดึกดำบรรพ์ ประชาชนสยามถูกจัดให้อยู่ในสถานะไพร่ เป็นข้ารับใช้ของรัฐบาลที่มีภาระหน้าที่ผูกพันคือ การถูกเกณฑ์แรงงานให้กับรัฐตั้งแต่อายุ 21 ปีขึ้นไป เป็นเวลาปีละ 4 เดือน โดยผู้ที่ถูกยกเว้นไม่ต้องเข้าเป็นแรงงานให้กับรัฐได้แก่ ขุนนาง พระสงฆ์ และชาวต่างชาติคือชาวจีน ซึ่งต้องส่งส่วยแทนแรงงาน⁶⁰

ตลอดบันทึกที่ครอว์เฟิร์ตเขียนขึ้นระหว่างการเดินทางมาเจริญสัมพันธไมตรีกับราชสำนักสยาม เขาได้ใช้คุณศัพท์ *despotic* นำหน้าเมื่อจะกล่าวถึงรัฐบาลสยาม ซึ่งสื่อให้เห็นถึงทัศนคติและการให้คุณค่าของครอว์เฟิร์ตที่มีต่อสยามได้ นอกเหนือจากการอธิบายสภาพการปกครองของสยามโดยทั่วไป ดังตัวอย่างเมื่อครอว์เฟิร์ตและคณะมีโอกาสเที่ยวชมสิ่งปลูกสร้างต่าง ๆ ในพระบรมมหาราชวัง ซึ่งรวมถึงวัดพระศรีรัตนศาสดาราม ครอว์เฟิร์ตอดไม่ได้ที่จะประทับใจในความสวยงามของศิลปกรรมของสยาม อันเป็นภาพที่ขัดแย้งกับระบอบการปกครองอันกดขี่ข่มเหงที่ชาวสยามได้รับ ดังที่เขาบันทึกไว้ว่า

เป็นไปไม่ได้ที่จะเห็นขนาดของอาคาร ความวิริยอุตสาหะ และความฟุ่มเฟือยของฝีมือและวัสดุ โดยไม่รู้สึกรู้ว่าได้อาศัยอยู่ท่ามกลางผู้คนที่มีอารยธรรมก้าวหน้าไปมาก และถูกนักบวชที่มุ่งหมายกับรัฐบาลที่กดขี่ข่มเหงปกครอง⁶¹

ในส่วนของการเจรจาต่อรองทางการค้ากับราชสำนักสยาม ครอว์เฟิร์ตต้องประสบพบเจอกับความยุ่งยากหลายประการ โดยเฉพาะกฎหมายที่เอื้อผลประโยชน์ให้ชาวอังกฤษในด้านความปลอดภัยต่อบุคคลและทรัพย์สินของพลเมืองอังกฤษ ซึ่งเจ้าพระยาพระคลังยืนยันว่าสยามจะไม่ยินยอมให้มีการเปลี่ยนแปลงกฎหมายที่บัญญัติไว้เพื่อเอื้อต่อผลประโยชน์ของชาวต่างชาติ ครอว์เฟิร์ตจึงบันทึกถึงความรู้สึกของเขาว่า

หากพลเมืองของรัฐบาลที่มีเสรีและอารยะไปพำนักประเทศป่าเถื่อนและเผด็จการ ก็ย่อมไม่มีวิธีแก้ไขอื่นใดนอกจากยอมจำนนต่อกฎหมายของบ้านเมืองนั้น แม้จะไร้เหตุผลหรือกระทำโดยพลการเพียงใดก็ตาม ฉะนั้นแล้วยอมเป็นไปไม่ได้เลยที่จะปรองดองกันในการการค้าเสรีและเป็นธรรมของชนชาติที่สถานะความมีอารยธรรมอยู่ตรงกันข้ามกันทุกประการ⁶²

⁶⁰ เรื่องเดียวกัน, 112-114.

⁶¹ จอห์น ครอว์เฟิร์ต, *สุราชสำนักสยาม: บันทึกการเดินทางของคณะทูตจากข้าหลวงใหญ่แห่งอินเดียถึงราชสำนักสยามและญวน*, แปลโดย สุทธิศักดิ์ ปาลโพธิ์ (กรุงเทพฯ: ริเวอร์บุ๊คส์, 2567), 97. สำหรับข้อความต้นฉบับภาษาอังกฤษ ดู John Crawford, *Journal of an Embassy to the Courts of Siam and Cochinchina, exhibiting a view of the actual State of these Kingdoms*, vol. 1, 2nd ed. (London: Henry Colburn and Richard Bentley, 1830), 153.

⁶² เรื่องเดียวกัน, 123. สำหรับข้อความต้นฉบับภาษาอังกฤษ ดู Crawford, *Journal of an Embassy to the Courts of Siam and Cochinchina*, 205.

การอธิบายว่าสยามเป็น *despotic* ยังเป็นสิ่งที่พบเห็นได้ในงานเขียนของเอ็ดมันด์ โรเบิร์ตส์ (Edmund Roberts) ผู้แทนทางการทูตจากสหรัฐอเมริกาซึ่งเดินทางมาจัดทำสนธิสัญญากับราชสำนักสยาม ใน ค.ศ. 1833 (พ.ศ. 2376)⁶³ โรเบิร์ตส์ได้บันทึกสภาพทั่วไปของรัฐบาลสยามและสถานะของพระมหากษัตริย์ว่า

การปกครองของสยามเป็นระบบใช้อำนาจเด็ดขาด โดยไม่มีมาตรการปราบปรามผู้คนให้อยู่ในความควบคุม เว้นแต่ในกรณีที่ผู้คนได้ก่อความวุ่นวายหรือเกิดการรุกรานของชาวต่างชาติ การที่พระองค์ทรงอยู่ในตำแหน่งอันสูงส่งนั้นนับว่าเป็นหลักฐานอันเพียงพอซึ่งแสดงว่าได้ทรงกระทำคุณความดีอันน่ายกย่องในอดีตชาติมาก่อน ดังนั้น จึงถือว่าพระมหากษัตริย์มีฐานะถ้าจะไม่เท่ากับก็เกือบจะเท่ากับเทพเจ้า และมีการกล่าวเช่นนั้นเสมอ ประชาชนมักเรียกพระองค์ว่า เจ้าชีวิต “เจ้านายของชีวิต” ขุนหลวง “เจ้าของสรรพสิ่งทั้งปวง” พระพุทธเจ้าอยู่หัว “เจ้านายผู้เป็นที่เคารพบูชาของทุกคน” และพระนามที่เรียกขานในทำนองเดียวกันอีกหลายแบบ⁶⁴

ความเป็นพระราชทางการปกครองและการบังคับใช้กฎหมายของสยามสมัยรัตนโกสินทร์ ตามที่ปรากฏในงานเขียนของปัลเลอกัวซ์ เบาว์ริง ครอร์เฟิร์ต และโรเบิร์ตส์นั้น ถือได้ว่าเป็นไปตามตัวแบบของรัฐที่ปกครองแบบพระราชตามที่ปรากฏใน *The Spirit of the Laws* กล่าวคือ เป็นรัฐที่ปกครองด้วยความกลัว เห็นได้จากการระบุถึงโทษทัณฑ์ที่ชาวสยามจะได้รับ การยกย่องให้พระมหากษัตริย์ทรงเป็นเจ้าของสรรพสิ่งทั้งปวง และการบังคับใช้กฎหมายและบทลงโทษที่รุนแรง โดยสยามเองก็เป็นเช่นเดียวกับที่มงแต็สกีเยอกกล่าวถึงตุรกี คือ ความขัดแย้งทั้งหมดจะถูกถูกรวบโดยรวดเร็วที่สุดโดยไม่ต้องคำนึงถึงชีวิตและสิทธิของพลเมืองแต่อย่างใด⁶⁵ เห็นได้จากข้อเขียนของเบาว์ริงที่แสดงให้เห็นถึงความล้าหลังและไร้อารยะของระบบกฎหมายของสยามเมื่อเทียบกับตะวันตกได้เป็นอย่างดี

⁶³ เอ็ดมันด์ โรเบิร์ตส์ เป็นพ่อค้าและนักการทูตชาวอเมริกัน ได้รับมอบหมายจากแอนดรูว์ แจ็กสัน (Andrew Jackson) ประธานาธิบดีสหรัฐอเมริกา ให้เดินทางมาทำภารกิจทางการทูตกับดินแดนทางตะวันออก อันประกอบด้วยโคชินจีน (Cochin China) สยาม และรัฐสุลต่านมัสกัตและโอมาน (Sultanate of Muscat and Oman) ผลลัพธ์จากการกิจในสยามของโรเบิร์ตส์ คือ การจัดทำสนธิสัญญาโรเบิร์ตส์ (Roberts Treaty) ลงนามในวันที่ 20 มีนาคม ค.ศ. 1833 (พ.ศ. 2376) มีสาระสำคัญข้อหนึ่งคือการอนุญาตให้พ่อค้าสยามและพ่อค้าอเมริกันทำการค้าได้อย่างเสรี อันสอดคล้องกับเป้าหมายของรัฐบาลสหรัฐอเมริกาที่ต้องการผลประโยชน์ทางการค้าเพิ่มขึ้นในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ งานเขียนการเดินทางของเขา คือ *Embassy to the Eastern Courts of Cochin-China, Siam, and Muscat in the U. S. Sloop-of-war Peacock, David Geisinger, Commander, During the Years 1832-3-4* ได้รับการตีพิมพ์ครั้งแรกใน ค.ศ. 1837 หลังมรณกรรมของเขานี้ปี สำหรับรายละเอียดของความสัมพันธ์ระหว่างสยามกับสหรัฐอเมริกาในเวลาที่เอ็ดมันด์ โรเบิร์ตส์เดินทางมายังสยาม สามารถศึกษาเพิ่มเติมใน วงเดือน นาราสัจจ์, “การดำเนินนโยบายต่างประเทศของไทยต่อมหาอำนาจตะวันตก ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว (พ.ศ. 2367-2394)” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, แผนกวิชาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2518).

⁶⁴ เอ็ดมันด์ โรเบิร์ตส์, บันทึกการเดินทางของคณะทูตสหรัฐอเมริกาสู่ราชสำนักบุรพาพิศ โคชินจีน สยาม และมัสกัต (เฉพาะตอนประเทศสยาม), แปลและเรียบเรียงโดย ปกัษกร ศรีบุญเรือง (กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร, 2565), 75. สำหรับข้อความต้นฉบับภาษาอังกฤษ ดู Edmund Roberts, *Embassy to the Eastern Courts of Cochin-China, Siam, and Muscat* (New York: Harper & Brothers, 1837), 301.

⁶⁵ Montesquieu, *The Spirit of Laws*, bk. VI, chap. 2, 74.

หากพิจารณาความเป็นพระราชตะวันออกในพื้นที่สาธารณะของสยามที่ปรากฏในงานเขียนของชาวตะวันตกด้วยวาทกรรมบุรพาคตินิยมของเอ็ดเวิร์ด ไซดแล้ว จะเห็นได้ว่าเป็นการนำเสนอถึงรูปแบบของบุรพาคตินิยม ทั้งบุรพาคตินิยมแบบประจักษ์ คือ การบันทึกถึงสภาพการเมืองการปกครอง รัฐบาล โครงสร้างสังคม และการบังคับใช้กฎหมายของสยามในรูปแบบข้อเท็จจริง และบุรพาคตินิยมแบบแฝงเร้นที่นำเสนอถึงทัศนคติและการตัดสินคุณค่าของความเป็นตะวันออกโดยชาวตะวันตก ว่าตะวันออกซึ่งในที่นี้คือสยาม เป็นดินแดนที่มีความป่าเถื่อน ลำหลัง ประชากรยังมีลักษณะของความเป็นทาสที่อ่อนแอ ไร้ใช้ผู้ปกครองที่มีความกดขี่ โหดร้าย และในระดับของจิตสำนึกแล้ว ดินแดนตะวันออกยังคงเป็นโครงสร้างที่มีความเป็นอื่น แปรกแยก ไม่เคยกลายเป็นส่วนหนึ่งในจิตสำนึกของชาวตะวันตก⁶⁶ การนำเสนอภาพความเป็นพระราชตะวันออกในพื้นที่สาธารณะของสยาม จึงเป็นการตอกย้ำภาพความเป็นอื่นของสยามให้ชัดเจนยิ่งขึ้นทั้งในเชิงข้อเท็จจริงที่ว่าการปกครองของสยามเป็นสิ่งที่แตกต่างโดยสิ้นเชิงกับการปกครองในตะวันตก และในเชิงจิตสำนึกที่ชาวตะวันตกมีความเห็นว่าการปกครองของสยามเต็มไปด้วยคุณลักษณะทางลบต่าง ๆ จึงเป็นการตอกย้ำความเหนือกว่าของความเป็นตะวันตกเหนือความเป็นตะวันอกด้วยในอีกทางหนึ่ง

3.2. ความเป็นพระราชตะวันออกของสยามในพื้นที่ส่วนตัว

นอกเหนือจากจะปรากฏในด้านการปกครอง สถานะของพระมหากษัตริย์ และการบังคับใช้กฎหมายของสยามแล้ว ความเป็นพระราชยังเป็นสิ่งที่ปรากฏอยู่ในพื้นที่ส่วนตัวของทั้งพระมหากษัตริย์และเสนาบดีของสยาม ดังในงานเขียนของแอนนา ลีโอโนเวนส์ (Anna Leonowens) สตรีชาวอังกฤษซึ่งพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงว่าจ้างให้มาสอนภาษาอังกฤษในราชสำนักสยาม ควบคู่ไปกับการทำหน้าที่เป็นราชเลขาธิการส่วนพระองค์เป็นระยะเวลาห้าปี ระหว่าง ค.ศ. 1862-1867 (พ.ศ. 2405-2410)⁶⁷ ลีโอโนเวนส์ผลิตงานเขียนที่มีชื่อว่า *The English Governess at the Siamese Court* มีเนื้อหาเกี่ยวกับประสบการณ์ที่เธอได้รับในสยาม อันรวมถึงการสัมผัสกับพระอุปนิสัยของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว กับสภาพความเป็นไปภายในราชสำนักฝ่ายในของสยาม

บุคคลที่มีความโดดเด่นที่สุดในงานเขียนชิ้นนี้ คือพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ผู้ซึ่งลีโอโนเวนส์ได้ถวายงานใกล้ชิดนานถึงห้าปี บทบาทและภาพลักษณ์ของพระองค์ถูกเธอกล่าวถึงซ้ำ ๆ ตลอดเนื้อเรื่อง พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว หรือ *คิงมังกูท* (King Mongkut) ทรงเป็นผู้มีความวิริยะอุตสาหะด้านการศึกษ ทรงรอบรู้วิทยาการต่าง ๆ จากตะวันตกเป็นอย่างดี อย่างไรก็ตาม

⁶⁶ Phrae Chittiphalangsri, "The Author in Edward Said's Orientalism," 12.

⁶⁷ แอนนา ลีโอโนเวนส์ เกิดที่อินเดียใน ค.ศ. 1831 ต่อมาสมรสกับนายโทมัส ลีโอโน โอเวนส์ (Thomas Leon Owens) มีบุตรที่รอดชีวิตสองคน เมื่อสามีเสียชีวิตใน ค.ศ. 1859 เธอต้องหาเลี้ยงชีพด้วยการเป็นครูสอนหนังสือที่สิงคโปร์ จนกระทั่งใน ค.ศ. 1862 (พ.ศ. 2405) แอนนา ลีโอโนเวนส์ได้รับการว่าจ้างโดยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวให้รับหน้าที่เป็นครูสอนภาษาอังกฤษแด่พระราชโอรสธิดาและพระสนมในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และทำหน้าที่เป็นเลขานุการให้พระองค์อีกหน้าที่หนึ่ง แอนนา ลีโอโนเวนส์ ฟานักอยู่ในสยามเป็นเวลาห้าปี จึงได้ลาออกจากหน้าที่ในเดือนกรกฎาคม ค.ศ. 1867 และย้ายถิ่นฐานไปสหรัฐอเมริกาและแคนาดาตามลำดับ โดยตีพิมพ์งานเขียนเกี่ยวกับสยามสองชิ้นด้วยกัน คือ *The English Governess at the Siamese Court* ตีพิมพ์ใน ค.ศ. 1870 และ *The Romance of the Harem* ตีพิมพ์ใน ค.ศ. 1873 สำหรับข้อมูลเพิ่มเติมเกี่ยวกับชีวิตและผลงานของแอนนา ลีโอโนเวนส์ ดูเพิ่มใน ธนศ อภรณ์สุวรรณ, "ความจริง" ในศิลปะ: แอนนากับพระเจ้ากรุงสยาม, ใน *ความเป็นมาของความคิดทางการเมืองในสยามไทย, บรรณาธิการโดย ปิยะวิทย์ เทพอำนวยสกุล* (กรุงเทพฯ: สมมติ, 2563), 130-145.

พระองค์ยังทรงมีคุณสมบัติด้านลบที่แสดงออกถึงความเป็นทรราชตะวันออกของพระองค์อย่างชัดเจน ดังที่ลีโอนเวนส์บันทึกไว้ว่า

แต่ในฐานะพระสวามีและวงศาคณาญาติ ลักษณะนิสัยของพระองค์กลับน่ารังเกียจ ทั้งข้อจู้จี้ เจ้าคิดเจ้าแค้น มีเล่ห์เหลี่ยม ทรงเป็นคนที่เอาแน่เอานอนไม่ได้และ จุนเจียวง่าย พอ ๆ กับขีระแวงและโหดร้าย แม้กระทั่งพระอนุชาแท้ ๆ และผู้สืบ สายโลหิตของพระอนุชาก็ยังตกเป็นเป้าความอิจฉาริษยาที่อาจไม่ถึงขั้นเกลียดชัง อีกทั้งมิตรสหายของพวกเขาล้วนนั้นก็ย่อมถูกมองเป็นศัตรูของพระองค์ด้วย อีกทั้ง ทรงมองว่าการสรรเสริญพวกเขาเป็นที่น่ารังเกียจ มีเหตุสยดสยองเกิดขึ้นในฮาเร็ม ของพระองค์อยู่หลายครั้งซึ่งแสดงถึงความป่าเถื่อนและเผด็จการของพระองค์⁶⁸

พระราชสำนักฝ่ายใน ที่ซึ่งแอนนาใช้คำศัพท์เรียกพื้นที่นี้ว่า ฮาเร็ม (harem) นั้น เป็นพื้นที่ที่มีการแบ่งแยกทางเพศอย่างชัดเจน ภายในฝ่ายในประกอบด้วยพระมเหสี สมมก้านัล พระราชโอรสธิดาที่ยังทรงพระเยาว์ และพนักงานชาววังที่ล้วนแล้วแต่เป็นเพศหญิง ในบทที่ 11 ซึ่งมีชื่อว่า วิถีแห่งราชสำนัก (The Ways of the Palace) แอนนาอธิบายถึงฮาเร็มของสยามว่าเป็นพื้นที่ที่เหล่าสุภาพสตรีถูกจำกัด ขอบเขตและควบคุมอย่างเข้มงวดรัดกุม ซึ่งสุภาพสตรีชั้นสูงชาวสยามที่ลีโอนเวนส์พบเห็นนั้น “แทบไม่เคยปรากฏตัวต่อคนแปลกหน้า พวกเขาจะถูกเก็บตัวไว้ในท้องพระโรงหรือตำหนักห่างไกลที่ไม่มี มนุษย์เพศชายคนใดเข้าไปได้”⁶⁹ นอกเหนือจากพระมหากษัตริย์แล้ว เสนาบดีสยามอย่างเจ้าพระยา ศรีสุริยวงศ์ ก็เป็นอีกผู้หนึ่งที่มีฮาเร็มเป็นของตนเอง ฮาเร็มของเจ้าพระยาศรีสุริยวงศ์นั้นประกอบไปด้วย สตรีมากมายจากหลากหลายช่วงวัย ภายในฮาเร็มมีผู้ดูแลเป็นหญิงชรา มาจากเกาะชวา ถูกจับตัวนำมาขาย เป็นทาส ต่อมาเธอเข้าไปอยู่ในฮาเร็มของสมเด็จพระยาองค์ใหญ่ (ดิศ บุนนาค) และเป็นที่โปรดปราน ต่อมาจึงได้เป็นผู้ดูแลฮาเร็มของเจ้าพระยาศรีสุริยวงศ์ ผู้เป็นบุตรชายของสมเด็จพระยาองค์ใหญ่แทน ลีโอนเวนส์มีความเห็นว่ารูปลักษณ์ของหญิงชราผู้มีความอับลักษณ์ เสื่อมโทรมลงเพราะ

ความน่าเกลียดน่ากลัวของหญิงคนนี้ก่อตัวขึ้นจากภาวะถูกบีบคั้นที่กระทำต่อบุคคลซึ่ง ครั้งหนึ่งน่าจะเคยงดงาม เพราะความมีชีวิตชีวาที่กลับคืนมาชั่วคราวกับความทรงจำ ชั่วสั้นที่นำความมั่งคั่งซึ่งเลือนหายไปนานแล้วคืนสู่เธอ ในโศกนาฏกรรมอันโหดร้าย จากประสบการณ์ของทาสคนหนึ่ง – ทาสหญิงในฮาเร็มของผู้กดขี่ชาวเอเชียคนหนึ่ง – ความงามตามธรรมชาติของเธอถูกทำลายให้บอบช้ำ พิกลพิการ แปรเป็นอนัตตา หากแต่ยังไม่เหือดหายไปเสียทีเดียว⁷⁰

⁶⁸ แอนนา แฮร์เรียต ลีโอนเวนส์, *อ่านสยามตามแอนนา การบ้านและการเมืองในราชสำนักสยาม*, แปลโดย สุภัตรา ภูมิประภาส และ สุภัดา แก้วสุขสมบัติ, พิมพ์ครั้งที่ 2 (กรุงเทพฯ: มติชน, 2562), 300. สำหรับข้อความต้นฉบับภาษาอังกฤษ ดู Anna Harriette Leonowens, *The English Governess at the Siamese Court* (London: Trübner & Co, 1870), 244.

⁶⁹ แอนนา แฮร์เรียต ลีโอนเวนส์, *อ่านสยามตามแอนนา*, 123.

⁷⁰ เรื่องเดียวกัน, 29. สำหรับข้อความต้นฉบับภาษาอังกฤษ ดู Leonowens, *The English Governess at the Siamese Court*, 20.

จากข้อเขียนของลีโอนเวนส์ เธอเชื่อมโยงความเป็นทรราชของเจ้าพระยาศรีสุริยวงศ์ เข้ากับความเสื่อมโทรมของหญิงภายในฮาเร็ม อันเกิดจากคุณภาพชีวิตที่ถูกกดขี่ บีบคั้นอย่างหนักตลอดระยะเวลาหลายสิบปี ความเป็นทรราชของชนชั้นปกครองสยาม ในมุมมองของลีโอนเวนส์จึงมิได้จำกัดแต่เพียงระบอบการปกครองหรือสถานะของพระมหากษัตริย์เท่านั้น หากแต่ยังครอบคลุมไปถึงพื้นที่ส่วนตัวของผู้ปกครอง ที่มีการแบ่งแยกทางเพศอย่างชัดเจน และมีการกดขี่ข่มเหงและใช้อำนาจของความเป็นทรราชในพื้นที่เหล่านั้นด้วย

เหตุการณ์หนึ่งที่ลีโอนเวนส์หยิบยกมาแสดงให้เห็นถึงการใช้พระราชอำนาจภายในพื้นที่ส่วนพระองค์ของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวคือ กรณีของเจ้าจอมมารดาช่อนกลิ่น พระสนมเอกและเป็นมารดาของพระราชโอรสองค์หนึ่ง แต่เธอกลับตกลงมาจากสถานะความเป็นคนโปรดของพระองค์มาเป็นเวลานานแล้ว วันหนึ่ง ลีโอนเวนส์พบว่าเจ้าจอมมารดาช่อนกลิ่นถูกคุมขังอยู่ในคุกแห่งหนึ่ง เหตุผลและปฏิกิริยาของพระมหากษัตริย์ที่นำไปสู่การคุมขังนั้นถูกบันทึกไว้ว่า เธอถวายฎีกาผ่านพระราชโอรส ขอให้ตำแหน่งที่ว่างลงของผู้เป็นลูกนั้นตกเป็นของพี่ชายของเธอ โดยที่ไม่รู้ว่าพระมหากษัตริย์ทรงมีคนของพระองค์ที่จะมารับตำแหน่งแทนอยู่ก่อนแล้ว ปฏิกิริยาของสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ตามที่ลีโอนเวนส์บันทึกไว้คือ

กษัตริย์โกรธมากและขว้างคำร้องต่อหน้าเด็กน้อย กล่าวหาว่าแม่เด็กวางแผนบ่อนทำลายอำนาจของพระองค์ บอกว่าพระองค์รู้แน่ชัดว่าเธอเป็นคนทรยศ ผู้เกลียดชังพระองค์และราชวงศ์ของพระองค์จากความเจ็บแค้นทั้งปวงของบรรพบุรุษชาวพะโคของเธอซึ่งเป็นศัตรูกับสยามมาแต่ไหนแต่ไร ด้วยเหตุนี้ทำให้พระองค์กริ้วโกรธด้วยความรักชาติแบบตีสองหน้าและพยายามสร้างความชอบทำให้ตัวเองโดยการประณามเธอ⁷¹

เจ้าจอมมารดาช่อนกลิ่นถูกลงโทษด้วยการโบย ล่ามโซ่ จองจำและยังถูกรองเท้าแตะตบที่ปากตามคำสั่งของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ผู้ซึ่งลีโอนเวนส์รู้สึกสะพรึงกลัวกับความโมโหร้าย เจ้าโทะสะและลูกแก้วอำนาจของพระองค์ผู้เป็น “หลักแหล่งแห่งความยุติธรรมเพียงหนึ่งเดียว” ของราชอาณาจักรการกระทำความผิดใด ๆ ที่เกิดขึ้นในราชสำนักฝ่ายในของสยามจึงถูกตัดสินลงโทษด้วยบุคคลเดียว คือพระมหากษัตริย์ และขึ้นตรงต่ออารมณ์ของพระองค์

นอกจากกรณีของเจ้าจอมมารดาช่อนกลิ่นแล้ว การใช้อำนาจภายในพระราชสำนักฝ่ายในของพระมหากษัตริย์สยามยังเห็นได้จากกรณีของพระองค์เจ้าหญิงวาทิรตันกัญญา พระราชธิดาองค์หนึ่งของพระองค์ มารดาของพระองค์เจ้าหญิงวาทิรตันกัญญาถูกลงโทษจากการที่เธอติดการพนัน นำทรัพย์สิน

⁷¹ เรื่องเดียวกัน, 134. สำหรับข้อความต้นฉบับภาษาอังกฤษ ดู Leonowens, *The English Governess at the Siamese Court*, 108-109.

ของพระธิดาไปผลาญกับการพนันจนหมดสิ้น⁷² พระมหากษัตริย์จึงทรงไม่โปรดและละเลยพระราชธิดาพระองค์นี้ ลีโอโนเวนส์จึงให้ความเมตตาในการอบรมสั่งสอนพระองค์ อย่างไรก็ตาม เมื่อมารดาของพระองค์เจ้าหญิงวาทะธิดนภกัญญา กลับไปเล่นการพนันอีกจนเสียทรัพย์สินไปคนหนึ่ง พระมหากษัตริย์พิโรธอย่างมาก ถึงกับลงโทษตีตรวนและโบยตีเจ้าจอมมารดาผู้นี้ต่อหน้าพระธิดา⁷³ ลีโอโนเวนส์บันทึกเหตุการณ์นี้โดยฉายภาพให้เห็นความหวาดกลัวของพระองค์เจ้าหญิงวาทะธิดนภกัญญา ไปพร้อม ๆ กับภาพของความโมโหร้าย การถูกลงโทษ และการสั่งลงโทษอย่างโหดเหี้ยมทารุณของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว จากทั้งกรณีของเจ้าจอมมารดาซอณกลั่นและพระองค์เจ้าหญิงวาทะธิดนภกัญญา สะท้อนให้เห็นถึงความเป็นทาสของพระองค์ที่แสดงออกมาในพื้นที่ของราชสำนักฝ่ายใน อันเป็นพื้นที่ส่วนพระองค์ นอกเหนือจากการใช้พระราชอำนาจทางการปกครองในพื้นที่สาธารณะ

หากพิจารณาจาก *The Spirit of the Laws* ของมองแตสกีเยอแล้ว ฮาเร็มหรือราชสำนักฝ่ายในของสยามนั้นอยู่ในสถานะเช่นเดียวกับพื้นที่ที่มีการแบ่งแยกกันชัดเจนระหว่างเพศชายและเพศหญิง และเป็นพื้นที่ภายใต้การควบคุมอย่างเข้มงวดกวดขันของผู้ปกครอง เพื่อป้องกันไม่ให้หญิงในฮาเร็มมีเสรีภาพในโลกภายนอก อันจะส่งผลเสียทางการเมืองและศีลธรรม หญิงที่อยู่ในฮาเร็มจึงมีสถานะเปรียบเสมือนสมบัติของผู้ปกครองเท่านั้น ไม่มีความอิสระ (autonomy) เป็นของตนเอง ความเป็นอยู่ของพวกเธอจึงเกิดขึ้นคู่ขนานกับความเป็นอยู่ของพลเมืองในรัฐที่ปกครองแบบทาส ที่ไม่มีสิทธิเสรีภาพใด ๆ ทั้งสิ้น และจำเป็นต้องสยบยอมต่อการใช้อำนาจของผู้ปกครองโดยสิ้นเชิง

หากมองในแง่ของภูมิศาสตร์และภูมิอากาศแล้ว การมีอยู่ของพื้นที่ส่วนตัวของผู้ปกครองอันประกอบไปด้วยเพศหญิงเป็นจำนวนมาก เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นโดยปกติในดินแดนตะวันออก สยามเช่นเดียวกับดินแดนอื่น ๆ ในเขตร้อนที่ปรากฏใน *The Spirit of the Laws* ก็มีการแบ่งแยกพื้นที่เฉพาะแก่เพศหญิง คือ ราชสำนักฝ่ายใน (หรือฮาเร็มตามที่แอนนา ลีโอโนเวนส์กล่าวถึง) ที่ซึ่งสมาชิกภายในนั้นถูกควบคุมอย่างเข้มงวด ผลลัพธ์ของความพยายามเข้าแทรกแซงทางการเมืองในพื้นที่สาธารณะอันขัดแย้งกับพระราชประสงค์ของพระมหากษัตริย์ เช่นกรณีของเจ้าจอมมารดาถนุ และการติดต่อกับพื้นที่ภายนอกผ่านการพนันจนสูญเสียทรัพย์สินสมบัติในกรณีของเจ้าจอมมารดาแก้ว คือการถูกลงโทษอย่างรุนแรงทั้งการกักขังและโบยตี อันเป็นการแสดงออกถึงอำนาจเบ็ดเสร็จของพระมหากษัตริย์ต่อผู้อยู่ใต้พระราชอำนาจของพระองค์

นอกจากนี้ การนำเสนอภาพความเป็นอยู่ของสตรีในราชสำนักฝ่ายในยังอาจมองผ่านกรอบวาทกรรมบุรพาคตินิยมได้ ดังข้อเสนอของวรวิภา สัตยานุศักดิ์กุล ที่เสนอว่างานเขียนของแอนนา ลีโอโนเวนส์เป็นการผลิตซ้ำตามกรอบของบุรพาคตินิยมสตรีนิยม (Feminist Orientalism) โดยผู้หญิงตะวันออกถูกมองว่าอ่อนแอ ถูกกดขี่โดยชายตะวันตก และต้องการการปลดแอกโดยผู้หญิงตะวันตก⁷⁴ ดังที่ปรากฏ

⁷² เรื่องเดียวกัน, 136.

⁷³ เรื่องเดียวกัน, 139-140.

⁷⁴ วรวิภา สัตยานุศักดิ์กุล, "ภาพลักษณ์ของผู้หญิงสยามในงานเขียนของผู้หญิงตะวันตก," 37.

ในบทบรรยายถึงความโหดร้ายและการกดขี่ต่าง ๆ ที่ผู้หญิงในฮาเร็มได้รับ โดยมีแอนนา ลีโอโนเวนส์นำเสนอภาพตนเองเป็นวีรสตรีผู้มีหน้าที่ช่วยเหลือสตรีชาวพื้นเมืองจากการกดขี่ข่มเหง⁷⁵ ดังนั้น วากรรมบุรพาคตินิยมสตรีนิยม กับความเป็นพระราชตะวันออก จึงมีความสอดคล้องกัน คือ การนำเสนอความกดขี่ของผู้ปกครองตะวันออกในพื้นที่ส่วนตัวพร้อมทั้งเน้นย้ำถึงสภาพอันน่าเวทนาของสตรีตะวันออก จำเป็นต้องถูกปลดแอกให้พ้นจากความเป็นทาสและยกระดับอารยธรรมของตนให้สูงขึ้นด้วยฝีมือของชาวตะวันตก

โดยสรุป งานเขียนของชาวตะวันตกในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นมุ่งนำเสนอสยามในฐานะรัฐพระราชพระมหากษัตริย์ทรงมีอำนาจสูงสุด ประชากรมีลักษณะเหมือนทาส และพื้นที่ส่วนตัวของผู้ปกครองมีการแบ่งแยกทางเพศเช่นฮาเร็มทั่วไปในตะวันออก การนำเสนอภาพเหล่านี้จึงเป็นส่วนหนึ่งของความพยายามสร้างความแตกต่างระหว่างตะวันตก-ตะวันออก โดยระบอบการปกครองของสยามถูกจัดให้เป็น “พระราช” ตามการแบ่งประเภทของมงแต็สกีเยอ ซึ่งเป็นชนที่สืบทอดมาตั้งแต่สมัยกรีกโบราณ จนถึงศตวรรษที่ 19 อันเป็นยุคจักรวรรดินิยมที่การสร้างภาพความเป็นอื่นของตะวันออกเป็นสิ่งจำเป็นเพื่อสร้างความชอบธรรมของการปกครองแบบอาณานิคมและการจัดลำดับชั้นทางอารยธรรมที่ตะวันตกอยู่จุดสูงสุดเสมอ

4. บทสรุป

จากการศึกษางานเขียนของชาวตะวันตกที่เดินทางมายังสยามในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นพบว่า นอกเหนือจากการบันทึกประสบการณ์ของชาวตะวันตกแล้ว ยังมีความพยายามในการสร้างคำอธิบายต่อรูปแบบการปกครองและโครงสร้างทางสังคมของสยามด้วย โดยชาวตะวันตกได้จัดวางตำแหน่งแห่งที่ของสยามให้เป็นส่วนหนึ่งของรัฐที่ปกครองแบบพระราช ผู้ปกครองมีอำนาจสมบูรณ์เป็นเจ้าของทรัพยากรทั้งหมดและเป็นที่สักการะบูชาของประชาชน ครอบคลุมตั้งแต่พื้นที่สาธารณะ คือสถานภาพของพระมหากษัตริย์ การปกครอง โครงสร้างสังคม และการบังคับใช้กฎหมาย จนถึงพื้นที่ส่วนตัวอันเห็นได้จาก “ฝ่ายใน” ซึ่งเป็นพื้นที่ที่แบ่งแยกชัดเจนระหว่างชายหญิงและถูกตัดขาดจากโลกภายนอก

การอธิบายและนำเสนอสยามในรูปแบบที่กล่าวข้างต้นมิได้มีที่มาจากการสังเกตและเก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับสยามอย่างเป็นภววิสัยเท่านั้น หากแต่เป็นการผลิตซ้ำแนวคิดที่มีรากฐานมานับแต่สมัยกรีกโบราณคือ ความเป็นพระราชตะวันออก ซึ่งมองว่าการเมืองการปกครองในดินแดนตะวันออกมีลักษณะกดขี่ข่มเหงอันตรงกันข้ามกับรูปแบบการปกครองของตะวันตกที่ประชาชนมีเสรีภาพมากกว่า และหากพิจารณาจากการให้คำอธิบายและจัดประเภทรัฐบาลตามที่ปรากฏใน *The Spirit of the Laws* ของมงแต็สกีเยอ จะพบว่า การสร้างคำอธิบายที่มีต่อสยามในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นโดยชาวตะวันตกนั้น

⁷⁵ เรื่องเดียวกัน, 87-120.

มีความใกล้เคียงกับสภาพของรัฐที่ปกครองแบบทรราช อันเป็นหนึ่งในรัฐบาลสามประเภทซึ่งมีธรรมชาติ และหลักการในการปกครองที่แตกต่างกันออกไป

จากการทบทวนงานศึกษาแนวคิดความเป็นทรราชตะวันออกในแง่ของพัฒนาการ ข้อถกเถียง และการนำมาใช้ในบริบทของทวีปเอเชียและสยาม พบว่า แนวคิดความเป็นทรราชตะวันออกเป็นทั้ง ความพยายามวิพากษ์สภาพการปกครองของตนเองของชาวตะวันตก การทำความเข้าใจสังคมตะวันออก และการสร้างความชอบธรรมแก่ระบอบอาณานิคม สยามเช่นเดียวกับดินแดนอื่นในภูมิภาคตะวันออกจึงต้อง เผชิญกับการตัดสินว่ามีความล้าหลังทางอารยธรรมน้อยกว่าการปกครองของตะวันตกอย่างเห็นได้ชัด ด้วยเหตุนี้ ภาพลักษณ์ของรัฐบาลสยามในงานเขียนของชาวตะวันตกจึงมิได้เกิดจากอคติส่วนบุคคลหรือ สถานการณ์ทางการเมืองร่วมสมัย หากแต่เป็นร่องรอยของทัศนคติและการให้ภาพเหมารวมที่โลกตะวันตก มีต่อโลกตะวันออกสืบทอดมาตั้งแต่สมัยกรีกโบราณจนถึงศตวรรษที่ 19

สำหรับข้อเสนอแนะเพิ่มเติมเพื่อการศึกษาต่อยอดจากบทความวิจัยชิ้นนี้ อาจพิจารณาได้เป็น สองแนวทาง แนวทางแรก คือ การศึกษาเปรียบเทียบเอกสารทางประวัติศาสตร์ที่ผลิตโดยชนชั้นปกครอง สยามสมัยรัตนโกสินทร์ หรือเอกสารที่ผลิตในเวลาต่อมาซึ่งกล่าวถึงปฏิสัมพันธ์ระหว่างสยามกับ ตะวันตกในเวลาดังกล่าวว่า กล่าวถึงชาวตะวันตกหรือความเป็นตะวันตกในลักษณะที่มีการสร้างภาพ เหมารวมหรือกรอบแนวคิดใดกำกับอยู่หรือไม่ และแนวทางที่สอง คือ การศึกษาแนวคิดทรราชตะวันออก ที่ถูกนำไปใช้ในการเสนอภาพชนชั้นปกครองสยามในระยะต่อมาว่ามีความแตกต่างทางรายละเอียดอย่างไร เมื่อเทียบกับการนำเสนอในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น ซึ่งข้อเสนอแนะทั้งสองแนวทางนี้จะช่วยให้เข้าใจ ปฏิสัมพันธ์ระหว่างสยามกับความเป็นตะวันตกในทางภูมิปัญญาได้อย่างรอบด้านมากยิ่งขึ้น

รายการอ้างอิง

- ครอว์ฟอร์ด, จอห์น. *เอกสารของครอว์ฟอร์ด*. แปลโดย ไพโรจน์ เกษแม่นกิจ. กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร, 2515.
- ครอว์ฟอร์ด, จอห์น. *สุราชสำนักสยาม: บันทึกการเดินทางของคณะทูตจากข้าหลวงใหญ่แห่งอินเดียถึงราชสำนักสยามและฉนวน*. แปลโดย สุทธิศักดิ์ ปาลโพธิ์. กรุงเทพฯ: ริเวอร์บุ๊คส์, 2567.
- ธงชัย วินิจจะกุล. *กำเนิดสยามจากแผนที่: ประวัติศาสตร์ภูมิกายาของชาติ*. แปลโดย พวงทอง ภวัครพันธุ์, ไอดา อรุณวงศ์, และ พงษ์เลิศ พงษ์วานานต์. กรุงเทพฯ: โครงการจัดพิมพ์คบไฟและสำนักพิมพ์อ่าน, 2556.
- ธเนศ อาภรณ์สุวรรณ, “การค้าเสรี กับ เซอร์จอห์น เบาว์ริง.” ใน *ความเป็นมาของความคิดทางการเมืองในสยามไทย: บทความวิเคราะห์และตีความว่าด้วยความคิดของไพร่กระฎุมพีแห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ในระยะก้าวผ่านจากสังคมไทยเดิมสู่การเป็นสังคมสมัยใหม่*, บรรณาธิการโดย ปิยะวิทย์ เทพอำนวยสกุล, 70-99. กรุงเทพฯ: สมมติ, 2563.
- ธเนศ อาภรณ์สุวรรณ, “ความจริง’ ในศิลปะ: แอนนา กับพระเจ้ากรุงสยาม.” ใน *ความเป็นมาของความคิดทางการเมืองในสยามไทย: บทความวิเคราะห์และตีความว่าด้วยความคิดของไพร่กระฎุมพีแห่งกรุงรัตนโกสินทร์ในระยะก้าวผ่านจากสังคมไทยเดิมสู่การเป็นสังคมสมัยใหม่*, บรรณาธิการโดย ปิยะวิทย์ เทพอำนวยสกุล, 130-145. กรุงเทพฯ: สมมติ, 2563.
- เบาว์ริง, จอห์น. *ราชอาณาจักรและราษฎรสยาม: The Kingdom and People of Siam เล่ม 1*. บรรณาธิการโดย ชาญวิทย์ เกษตรศิริ และ กัญญา ศรีอุดม. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: มุลนิธิโตโยต้าประเทศไทย, 2550.
- ปาลเลกัวซ์, ฌ็อง-บัพติสต์. *เล่าเรื่องกรุงสยาม*. แปลโดย สันต์ ท. โกมลบุตร. พิมพ์ครั้งที่ 4. นนทบุรี: ศรีปัญญา, 2552.
- ปาลเลกัวซ์, ฌอง แบปติสต์. *บันทึกเรื่องมิสซังแห่งกรุงสยาม*. แปลโดย เพียงฤทัย วาสนุณมา. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร, 2547.
- โรเบิร์ตส์, เอ็ดมันด์. *บันทึกการเดินทางของคณะทูตสหรัฐอเมริกาสู่ราชสำนักบุรพาทิศ โคจันจัน สยามและมัสกัต (เฉพาะตอนประเทศสยาม)*. แปลและเรียบเรียงโดย ปัทมกร ศรีบุญเรือง. กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร, 2565.
- ลีโอนเวนส์, แอนนา แฮร์เรียต. *อ่านสยามตามแอนนา การบ้านและการเมืองในราชสำนักคิงมงกุฎ*. แปลโดย สุภัตรา ภูมิประสาท และ สุจิตา แก้วสุขสมบัติ. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: มติชน, 2562.
- วงเดือน นาราสัจจ์. “การดำเนินนโยบายต่างประเทศของไทยต่อมหาอำนาจตะวันตก ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว (พ.ศ. 2367-2394).” *วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต, แผนกวิชาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย*, 2518.

- วรทิพา สัตยานุศักดิ์กุล. “ภาพลักษณ์ของผู้หญิงสยามในงานเขียนของผู้หญิงตะวันตก ระหว่างคริสต์ศักราช 1830-1920.” *วิทยานิพนธ์ปริญญาดุษฎีบัณฑิต, สาขาวิชาประวัติศาสตร์ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์*, 2567.
- วิไลเลขา ถาวรธนสาร. *ชนชั้นนำไทยกับการรับวัฒนธรรมตะวันตก*. กรุงเทพฯ: เมืองโบราณ, 2545.
- อकिन รพีพัฒน์, ม.ร.ว. *สังคมไทยในสมัยต้นกรุงรัตนโกสินทร์ พ.ศ. 2325-2416*. แปลโดย ประกายทอง สิริสุข, ม.ร.ว. และ พรรณี นัตรพลรักษ์. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2527.
- Abbattista, Guido. “Empire, Liberty and the Rule of Difference: European Debates on British Colonialism in Asia at the End of the Eighteenth Century.” *European Review of History: Revue Européenne d'histoire* 13, no. 3 (2006): 473-498.
- Aristotle. *Politics*, bk. 3, chap. 14. In *The Complete Works of Aristotle*. Edited by Jonathan Barnes. 2 vols. Princeton, NJ: Princeton University Press, 1984. Quoted in Yongnian Zheng. *Civilization and the Chinese Body Politic*. London and New York: Routledge, 2023.
- Bernier, François. *Travels in the Mogul Empire, A. D. 1656-1668*. Translated and annotated by Archibald Constable. 2nd ed. Revised by Vincent A. Smith. London: Humphrey Milford, Oxford University Press, 1916. Quoted in Yongnian Zheng. *Civilization and the Chinese Body Politic*. London and New York: Routledge, 2023.
- Birnbaum, Marianna D. “Renaissance Orientalism.” *Harvard Ukrainian Studies* 28, no. 1/4 (2006): 379-389.
- Bowring, John. *The Kingdom and People of Siam: With a Narrative of the Mission to That Country in 1855*. Vol. 1. London: John W. Parker and Son, 1857.
- Chardin, Jean. *Voyage de Mr. le chevalier Chardin, en Perse, et autres lieux de l’Orient*. Vol. 2. Amsterdam: chez Jean Louis de Lorme, 1711. Quoted in Joan-Pau Rubiés. “Oriental Despotism and European Orientalism: Botero to Montesquieu.” *Journal of Early Modern History* 9, no. 1-2 (2005): 109-180.
- Chardin, John. *Voyages du chevalier Chardin en Perse*. Paris: Le Normant, 1811. Quoted in Charles de Montesquieu. *The Spirit of the Laws*. Edited and translated by Anne M. Cohler, Basia Carolyn Miller, and Harold Samuel Stone. Cambridge: Cambridge University Press, 1989.
- Chittiphalangsri, Phrae. “The Author in Edward Said's Orientalism: The Question of Agency.” *Manusya, Journal of Humanities* 12, no. 18 (2009): 1-17.

- Çirakman, Asli. "From Tyranny to Despotism: The Enlightenment's Unenlightened Image of the Turks." *International Journal of Middle East Studies* 33, no. 1 (February 2001): 49-68.
- Crawfurd, John. *Journal of an Embassy from the Governor General of India to the Court of Ava in the year 1827*. London: Henry Colburn, 1829.
- Crawfurd, John. *Journal of an Embassy to the Courts of Siam and Cochinchina, Exhibiting a View of the Actual State of These Kingdoms*. Vol. 1. 2nd ed. London: Henry Colburn and Richard Bentley, 1830.
- Curtis, Michael. *Orientalism and Islam: European Thinkers on Oriental Despotism in the Middle East and India*. Cambridge: Cambridge University Press, 2009.
- Doran, Christine. "Popular Orientalism: Somerset Maugham in Mainland Southeast Asia." *Humanities* 5, no. 1 (2016): 13. <https://doi.org/10.3390/h5010013>.
- Evers, Hans-Dieter. "Trade and State Formation: Siam in the Early Bangkok Period." *Modern Asian Studies* 21, no. 4 (1987): 751-771.
- Fogel, Joshua A. "The Debates over the Asiatic Mode of Production in Soviet Russia, China, and Japan." *The American Historical Review* 93, no. 1 (1988): 56-79.
- Frank, Jill. "Citizens, Slaves, and Foreigners: Aristotle on Human Nature." *The American Political Science Review* 98, no. 1 (February 2004): 91-104.
- Knapman, Gareth. *Race and British Colonialism in Southeast Asia, 1770-1870: John Crawfurd and the Politics of Equality*. New York: Routledge, 2016.
- Leonowens, Anna Harriette. *The English Governess at the Siamese Court*. London: Trübner & Co, 1870.
- Love, Ronald S. "The Making of an Oriental Despot: Louis XIV and the Siamese Embassy of 1686." *The Journal of the Siam Society* 82, no. 1 (January 1994): 57-80.
- Machiavelli, Niccolò. *Il Principe*, bk. IV. Edited by Giorgio Inglese. Turin: Einaudi, 2006. Quoted in Rolando Minuti. "Oriental Despotism." EGO | European History Online (Leibniz Institute of European History). March 5, 2012. <https://ieg-ego.eu/en/threads/models-and-stereotypes/from-the-turkish-menace-to-orientalism/rolando-minuti-oriental-despotism>.
- Montesquieu, Charles de. *The Spirit of the Laws*. Edited and translated by Anne M. Cohler, Basia Carolyn Miller, and Harold Samuel Stone. Cambridge: Cambridge University Press, 1989.
- Müller, Martin. "The Gaze of a Liberal Imperialist: Observing and Interpreting Oriental Despotism in John Crawfurd's Work." In *Liberalism and the British Empire in Southeast Asia*, edited by Gareth Knapman, Anthony Milner, and Mary Quilty, 121-140. London: Routledge, 2018.

- Pallegoix, Jean-Baptiste. *Description du royaume Thai ou Siam*. Vol. 1. Paris: La mission de Siam, 1854.
- Richter, Melvin. "Montesquieu's Comparative Analysis of Europe and Asia: Intended and Unintended Consequences." In *L'Europe de Montesquieu*, edited by Alberto Postigliola, 329-348. Naples: Liguori Editore; Oxford: Voltaire Foundation, 1995. Reprinted in *Charles-Louis de Secondat, Baron de Montesquieu*, edited by David Carrithers, 347-366. London: Routledge, 2016.
- Roberts, Edmund. *Embassy to the Eastern Courts of Cochin-China, Siam, and Muscat*. New York: Harper & Brothers, 1837.
- Rubiés, Joan-Pau. "Oriental Despotism and European Orientalism: Botero to Montesquieu." *Journal of Early Modern History* 9, no. 1-2 (2005): 109-180.
- Said, Edward W. *Orientalism*. New York: Vintage Books, 1979.
- Sawer, Marian. *Marxism and the Question of the Asiatic Mode of Production*. The Hague: Springer Netherland, 1977.
- Spector, Celine. "Montesquieu." In *Handbook of the History of the Philosophy of Law and Social Philosophy: Volume 1: From Plato to Rousseau*, edited by Gianfrancesco Zanetti, Mortimer Sellers, and Stephan Kirste, 249-258. Cham, Switzerland: Springer Nature, 2023.
- ten Brummelhuis, Han. *King of the Waters: Homan van der Heide and the Origin of Modern Irrigation in Siam*. Leiden: KITLV Press, 2005.
- Tzouvala, Ntina. "'And the Laws Are Rude . . . Crude and Uncertain' Extraterritoriality and the Emergence of Territorialised Statehood in Siam." In *The Extraterritoriality of Law: History, Theory, Politics*, edited by Daniel S. Margolies, Umut Özsu, Maïa Pal, and Ntina Tzouvala, 134-150. London: Routledge, 2019.
- Wittfogel, Karl August. *Oriental Despotism: A Comparative Study of Total Power*. 6th ed. New Haven: Yale University Press, 1967.
- Zheng, Yongnian. *Civilization and the Chinese Body Politic*. London and New York: Routledge, 2023.